

Publikator

ROK 2022 nr 81

artykuły informacyjne i dydaktyczne dla nauczycieli

Wydawca:
MODN w Elku
ISSN 1641-8085

W NUMERZE:

- MODN jak św. Mikołaj* s. 2
- Krzysztof Pilat
Yyyyyyyyyyyyyyyyyyy
*Proponuję postanowienie noworoczne:
poprawię jakość swojego mówienia* s. 3
- Karolina Rudziewicz-Chmiel,
Marcelina Makarewicz
*Zastosowanie treningu uważności
w pracy z dziećmi z niepełnosprawnością
intelektualną w stopniu umiarkowanym* s. 4
- Krystyna Michałowska
Więści z CEM s. 7
- AS
Taniec – zrób coś dla siebie s. 10
- Andrzej Pieńczykowski
*Dzieci z Kalinowa w kolebce kultury
zachodniej* s. 12
- Agnieszka Jolanta Opaluch
Konferencja o pracy na przekonaniach s. 15
- Anna Parda
*Logopedyczne zabawy na cztery pory roku
–program wspierający prawidłową mowę
dziecka* s. 17
- Ks. Wojciech Guzewicz
Rodzina w islamie s. 22
- Ks. Wojciech Guzewicz
Kim jest człowiek? s. 23

Czas rodzinnego zbliżenia
Najlepsze, co możemy zrobić dla siebie i innych, to spędzić czas Świąt w rodzinnej atmosferze, umocnić łączące nas więzi w rodzinnym gronie, gdzie dorośli i dzieci czują się bezpiecznie i swobodnie.
W dobrym przeżyciu Bożego Narodzenia pomaga świadome pielęgnowanie tradycyjnych zwyczajów i rytuałów świątecznych.

Wesołych Świąt

WYDAWCA:
Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Elku
Adres: ul. Sikorskiego 5A, 19-300 Elk
tel. 0 87 621 10 71, www.modn.elk.pl
Redakcja zastrzega sobie prawo dokonywania skrótów w nadesłanych materiałach.
Redakcja nie odpowiada za treść reklam i ogłoszeń.
Redaktor naczelny:
dr Ryszard Skawiński

DO SIEGO ROKU

MODN jak św. Mikołaj

Oferta form doskonalenia nauczycieli to worek z prezentami od MODN. Same miłe sercu nauczyciela rzeczy służące rozwojowi osobistemu i zawodowemu

Prowadzących biznes nie trzeba przekonywać do obserwacji otoczenia i podejmowania rozwoju. Teorie biznesowe przeniknęły również do edukacji, szczególnie z zarządzania zasobami ludzkimi i procesami. Korzystając z porad ekspertów z portalu salerezerwacje.pl, poświęćmy chwilę refleksji na temat zasadności udziału w formach doskonalenia zawodowego nauczycieli.

Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Elku, zapraszając nauczycieli do udziału w różnorodnych formach doskonalenia zawodowego, proponuje konsultacje indywidualne i zbiorowe z doradcami metodycznymi, konsultantami i specjalistami, szkolenia rad pedagogicznych, sieci współpracy i doskonalenia, konferencje, wykłady, warsztaty, szkolenia, webinary, lekcje otwarte, procesowe wspomaganie szkół i placówek oświatowych, kursy kwalifikacyjne i doskonalące oraz czasopismo branżowe z artykułami informacyjnymi i dydaktycznymi dla nauczycieli „Publikator”.

Przeżyć zmiany

Udział w formach doskonalenia, mimo że nie prowadzi bezpośrednio do zwiększenia dochodów (wyjąwszy ścieżkę awansu zawodowego), to bezwzględnie się opłaca. Zdobyta wiedza, nowe pomysły i kontakty bardzo często mogą okazać się niezwykle użyteczne w pracy dydaktycznej, a czasem nawet pozwalają na rozpoczęcie zupełnie nowych i jeszcze lepszych projektów, a może po prostu umożliwiają przetrwanie kolejnej zmiany.

Nauczyć się czegoś nowego

Jeżeli „douczasz się” to przecież nie z powodu braków, przeciwnie z powodu chęci rozwoju. Kończąc studia i rozpoczynając pracę, nie zakończyło się kształcenia. Konferencje czy panele dyskusyjne były ciekawym urozmaicheniem nauki, a teraz potrzebne są w pracy. Rozwój współczesnego świata jest tak szybki, że wiedza specjalistyczna przekazywana na uczelniach wymaga dopełnienia. Uczestnictwo w konferencjach specjalistycznych jest świetną okazją, by nauczyć i dowiedzieć się czegoś nowego bądź poznać najnowsze trendy w interesującej tematyce.

Uczyć się od najlepszych

Konferencje i warsztaty to także możliwość osobistego spotkania się i porozmawiania z najlepszymi specjalistami. Mogą to być guru w swoich dziedzinach bądź po prostu specjaliści, doradcy metodyczni, konsultanci, którzy poświęcili zagadnieniu więcej czasu od nauczyciela, który jest zajęty codzienną pracą w klasie. Kontakty takie są znakomitą okazją do wymiany poglądów i nauki na żywo.

Wypróbować swoje pomysły w ogniu krytyki

Człowiek z natury woli pozostawać w swoim zamkniętym i bezpiecznym otoczeniu, w którym nie narazi się na krytykę. To przyjemne rozwiązanie jest jednak brakiem okazji do sprawdzenia swoich pomysłów czy koncepcji. Dlatego warto swoje pomysły skonkretyzować i przedstawić na konferencji, warsztatach czy sieci współpracy uczestnikom. W dyskusji uda się poprawić wizje.

Rozwijać swoje umiejętności „miękkie”

Udział w formach doskonalenia to świetny sposób na rozwój siebie i sztuki prezentacji. Wystąpienie przed liczną i krytyczną widownią wiąże się ze stresem, ale zaprocentuje w przyszłości. Otraskanie w dyskusjach będzie znakomitą zaprawą przed każdymi negocjacjami. Konferencje pozwalają ćwiczyć sztukę wypowiedzi oraz dają doświadczenie „sceniczne” niezbędne w zawodzie nauczyciela.

Poznawać ludzi

Każda konferencja to idealne miejsce do poznawania ludzi. Na wydarzeniach tego typu można więc zarówno nawiązać nowe przyjaźnie z ludźmi o podobnych zainteresowaniach, jak i poznać potencjalnych partnerów w przedsięwzięciach edukacyjnych. Jednak nawet jeśli czas nie pozwoli nam na swobodną dłuższą rozmowę, to zawsze ułatwia nam późniejszy kontakt. Zawsze lepiej być „tym fajnym gościem z konferencji” niż „panem nikt”.

Zobaczyć, co robią inni

Uczestnictwo w konferencjach pozwala także na regularne kontrolowanie otoczenia. Nigdzie indziej nie dowiemy się bowiem tyle o planach, ideach czy nowych koncepcjach wdrożonych u innych. Co więcej, dyskusje w kuluarach często pozwalają na wyciągnięcie dużo większej liczby informacji, niż przy okazji normalnych kontaktów.

Budować swoją markę

Nie da się też ukryć, że udział w konferencjach buduje nasz własny prestiż oraz buduje markę osobistą. Często też doskonała prelekcja, czy ciekawy udział w dyskusji może zwrócić na nas uwagę innych. Pamiętajmy też o starej prawdzie, że konferencja trwa dzień lub dwa, a pozytywna opinia zostaje na cały rok!

Pomyśleć inaczej

Proza codziennego życia i pracy bardzo często zabija naszą inicjatywę i sprawia, że zaczynamy myśleć schematycznie. Udział w konferencjach jest więc znakomitą okazją, by spojrzeć na problemy z różnych perspektyw i punktów widzenia. Nierzadko takie właśnie odświeżenie okaże się zbawienne dla dobrostanu nauczyciela.

Odprężyć się

Formy doskonalenia to także wydarzenia towarzyskie. Pozwalają na wyrwanie się ze swojego codziennego środowiska i choć przez krótki czas spojrzenia inaczej na świat. Łączą więc przyjemne z pożytecznym, a nawiązane kontakty i znajomości mogą procentować przez całe życie zarówno na stopie zawodowej, jak i towarzyskiej.

MODN oferuje wiele okazji przez cały rok.

Yyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyyy

Proponuję postanowienie noworoczne: poprawię jakość swojego mówienia

Okres świąteczny i noworoczny sprzyja podejmowaniu postanowień i wyzwani. Proponuję, żeby się postarać zostać znośnym dla innych mówcą, pozbywając się okropnego wtrętu językowego „yyyyyy” ze swoich wypowiedzi publicznych. Łatwo powiedzieć, trudno zrobić?

Dlaczego trzeba to zrobić?

Wtrącenia typu „yyy”, „eee”, „aaa”, które towarzyszą mówcy podczas zastanawiania się, jeżeli są nadużywane, bardzo zakłócają przekaz komunikatu i negatywnie nastawiają do mówiącego.

Są to niepozorne słowa czy też dźwięki, które wypowiada mówca, zwykle zupełnie tego nie kontrolując, jednak wpływają one bardzo niekorzystnie na odbiór prezentacji przez słuchaczy. Biorą się one z tego, że mówca zastanawia się przez chwilę nad tym, co ma dalej powiedzieć. Boi się zrobić kilka sekund przerwy i dlatego wypełnia ją artykulacją przedłużonej głoski *e* lub *y*. Woli mówić *eeeeee*, *yyyyyy*, niż milczeć?

Jak pisze na blogu *Obcy język polski* Maciej Malinowski: „Fachowo nazywa się to w językoznawstwie pauzą wypełnioną, tzn. przerwą dźwiękową w wypowiedzi słownej, mającą postać artykułowaną nieleksykalną (yyyyy, eeee, także hmmm). Stanowi to przedmiot badań naukowych zwanych pauzologią (to „dyscyplina zajmująca się badaniem przerw w czasie mówienia, zwłaszcza ich częstotliwości, czasu trwania i sensu”). Bywa też pauza wypełniona w postaci nieartykułowanej (śmiech, westchnienie itp.) oraz w postaci artykułowanej leksykalnej, kiedy ktoś mówi raz po raz wiesz, rozumiesz, prawda itp.

Warto dodać, że włączanie przez wiele osób do wypowiedzi owych manierycznych przydźwięków (tak się na nie niekiedy mówi) w rodzaju *eeeeee*, *yyyyyy* nie zawsze pozostaje wynikiem zdenerwowania czy stresu podczas wystąpienia bądź rozmowy. Bywa tak, że ktoś w ogóle się nie denerwuje, doskonale wie, co powinien powiedzieć czy wygłosić, a jednak w przerwie między zdaniami, zamiast na chwilę zamilknąć, woli się podeprzeć prostymi do artykulacji, powtórzonymi, przedłużonymi samogłoskami *e* lub *y*”.

Wtrącenie takich słówek sprawia wrażenie, że mówca nie jest pewny, co mówi lub nie przygotował się do swojego wystąpienia bądź lekceważy słuchacza. Cierpi na tym autorytet i profesjonalizm, a wypowiedź jest nieprzejrzysta i nieklarowna.

A może to sztuczny przecinek. Zdania wypowiedziane bez użycia wyraźnych zakończeń zlewają się w jedno, długie, podrzędnie złożone zdanie. Zamiast kropek wstawia się przecinki w postaci „yyy”, ale wypowiedź staje się wtedy zbyt skomplikowana, a przez to niezrozumiała. Trzeba postawić wyraźną kropkę na końcu każdego wypowiedzianego zdania.

Budowa zdania to podmiot orzeczenie i określenia, które w szyku zdania są jak najbliżej wyrazów określanych. Jeżeli czujesz, że zdanie jest zawile, uporządkuj szyk w najprostszy sposób. W języku polskim szyk przestawny to nic złego, póki nie jest zakłócona komunikatywność. Mówiąc, trzeba „oddychać całym zdaniem”. Jest wyraźna różnica pomiędzy zdaniami wypowiedzianymi jednym tchem, a zdaniami z zastosowaniem wyraźnych kropek.

Pauzy są miłe dla ucha w wypowiedzi, ale tylko świadome i na pewno niewypełniane żadnym dźwiękiem. Pauzy, jako przestrzeń na przemyślenia dla słuchaczy, budują napięcie w trakcie wypowiedzi. Odbiorcy są ciekawi, co jeszcze jest do powiedzenia i z zainteresowaniem słuchają dalej.

Jak to zrobić?

Świetnym sposobem na rozpoczęcie pracy nad poprawą mówienia jest nagrywanie własnych wypowiedzi i szczegółowe analizowanie ich.

W trakcie analizy własnej wypowiedzi, warto wychwycić czy często stosujemy okropne **wtręty językowe** omówione wyżej i trenując, świadomie je kontrolować.

Ton i brzmienie naszego głosu nie powinny być monotonne, gdyż zanudzimy słuchacza, ani pobudzone, ponieważ może wywoływać poirytowanie i zdenerwowanie. Ton głosu powinien budzić w słuchaczu entuzjazm.

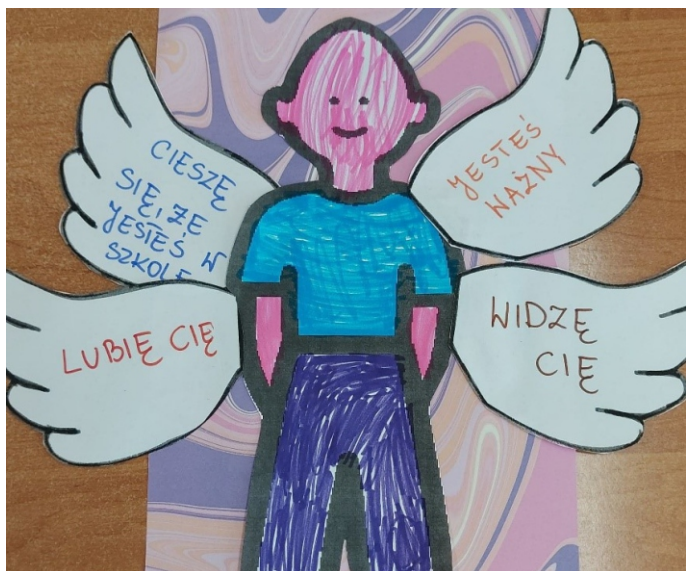
Starannie opanowana **dykcja** od razu sugeruje, że się ma do czynienia z człowiekiem wykształconym, natomiast niechlujna sprawa, że przekaz jest o wiele trudniejszy do zrozumienia. Do częstych błędów należy „połykanie” końcówek, skracanie słów czy brak przerw między słowami. Warto pracować zatem nad dykcją, wykorzystując łamacze języka, takie jak *podczas suszy sucha szosa*.

Głośność mówienia ma także wpływ na słuchacza. Zbyt ciche mówienie może spowodować, że nie usłyszysz części komunikatu, a zbyt głośne, może szybko doprowadzić do zmęczenia słuchaniem.

Tempo mówienia mogłoby się utrzymywać na poziomie nieco szybszym niż słuchacza. Większość ludzi czuje się najbardziej komfortowo, kiedy słucha mówiącego z zybkością około 110-130 słów na minutę.

Zachęcamy do treningu jakości swojego mówienia. To proces bez końca, ale warto ponieść ten trud dla poprawy komunikatywności. Dbalność o język to troska o naszych słuchaczy.

Zastosowanie treningu uważności w pracy z dziećmi z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym

W polskiej oraz światowej literaturze przedmiotu, która dotyczy niepełnosprawności intelektualnej w stopniu umiarkowanym, można dostrzec prawdziwe bogactwo teorii, metod, technik oraz nowych pomysłów. Rozwój różnych dziedzin nauki stwarza coraz to nowsze możliwości pracy z osobami z niepełnosprawnościami. W szczególności punktem zainteresowania tego artykułu są dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym, które uczestniczyły w roku szkolnym 2021/2022 w innowacji „Tu i teraz – trening uważności”.

Pierwsza część artykułu została poświęcona charakterystyce osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym. Druga część skupia się na podstawach teoretycznych treningu uważności. Ostatnia część artykułu dotyczy aplikacji założeń treningu uważności do pracy z dziećmi z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym na podstawie przeprowadzonej przez autorki innowacji.

Psychologiczna i pedagogiczna charakterystyka dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym

Według klasyfikacji zaburzeń psychicznych Amerykańskiego Towarzystwa Psychiatrycznego (DSM-5) niepełnosprawności intelektualne są zaliczane do zaburzeń neurorozwojowych. Zaburzenie rozwoju intelektualnego pojawia się w czasie rozwoju oraz uwzględnia deficyty w zakresie funkcjonowania intelektualnego, jak również adaptacyjnego w obszarach dotyczących rozumienia pojęć, funkcjonowania społecznego oraz codziennej aktywności. Spełnione muszą być trzy następujące kryteria:

A. Obecność deficytów w funkcjonowaniu intelektualnym,

takich jak: wnioskowanie, rozwiązywanie problemów, planowanie, myślenie abstrakcyjne, ocenianie, uczenie się oraz uczenie się na podstawie doświadczenia, musi zostać potwierdzona przez ocenę kliniczną i dostosowany do pacjenta, standaryzowany test inteligencji.

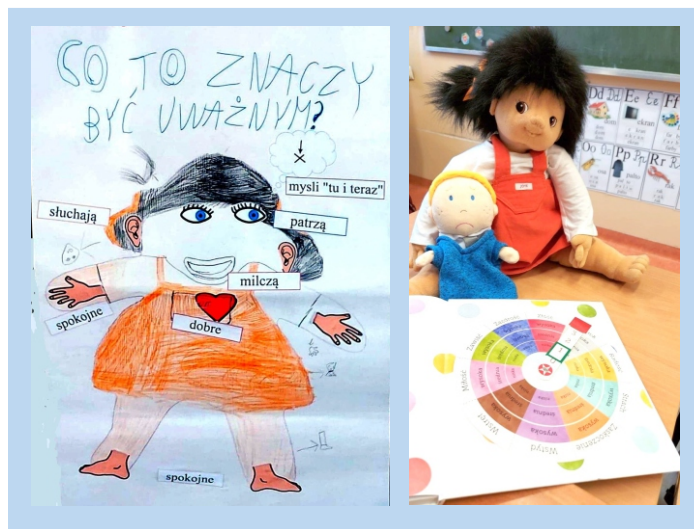
B. Występowanie deficytów w przystosowywaniu się powodujących niepowodzenia w realizacji standardów rozwojowych i społeczno-kulturowych, co uniemożliwia zachowywanie niezależności i odpowiedzialności. Bez odpowiedniego wsparcia deficyty przystosowawcze ograniczają funkcjonowanie w jednej lub wielu spośród codziennych czynności: porozumiewanie się, uczestniczenie w życiu społecznym, samodzielne życie w różnorodnych środowiskach, takich jak dom, szkoła, praca lub grupa społeczna.

C. Początek deficytów intelektualnych i przystosowawczych w okresie rozwojowym.

Niniejszy artykuł porusza zagadnienie pracy z nastolatkami z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym. Osoby te posiadają poziom intelektualny charakterystyczny dla osób w wieku 7-8 lat, poziom dojrzałości społecznej specyficzny dla osób w wieku 10 lat oraz inteligencję na poziomie 40-54 skali Wechslera. DSM-5 określa niepełnosprawność intelektualną w stopniu umiarkowanym w sferze pojęciowej, społecznej oraz praktycznej. Sfera pojęciowa osób z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym funkcjonuje dużo gorzej niż u ich rówieśników. Umiejętności językowe rozwijają się powoli. Mowa jest uboga z licznymi zaburzeniami. Cechują ją proste zdania oraz brak pojęć abstrakcyjnych. W wieku szkolnym pojawiają się liczne trudności z opanowaniem umiejętności czytania, pisania, liczenia. Można zaobserwować poważne deficyty w rozumieniu czasu oraz wartości pieniądza. W sferze społecznej jedyną formą komunikacji jest język mówiony. Osoby z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym mają duże trudności w podejmowaniu decyzji, wymagają wsparcia innych osób. Widoczne są problemy w nawiązywaniu i podtrzymywaniu prawidłowych relacji. Sfera praktyczna jest dość dobrze rozwinięta. Najczęściej są to osoby samodzielne w zakresie czynności samoobsługowych. Są w stanie samodzielnie prowadzić dom, jednak opanowanie wszystkich umiejętności z tym związanych wymaga długiej, systematycznej pracy. Mogą podjąć pracę na stanowisku wymagającym jedynie ograniczonych umiejętności poznawczych.

Podsumowując, niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym jest związana z poważnymi oraz

trwałymi uszkodzeniami w centralnym układzie nerwowym. Charakterystyczne są wyraźne odchylenia od normy w mowie, myśleniu, koordynacji wzrokowo-ruchowej oraz spostrzeganiu. Niepełnosprawność intelektualna w stopniu umiarkowanym cechuje się również niskim poziomem rozwoju motorycznego oraz zachowaniem odbiegającym od ogólnie przyjętych norm społecznych.

Teoretyczne podstawy treningu uważności

Mindfulness tłumaczony jako „uważność” lub „uważna obecność” określany jest jako stan umysłu, osiągany za pomocą skupienia uwagi na obecnej chwili, przy jednoczesnym łagodnym przyjmowaniu oraz akceptowaniu myśli, emocji i wrażeń zmysłowych.

Według Jona Kabana-Zinna mindfulness to stan świadomości będący wynikiem intencjonalnego oraz nieoceniającego kierowania uwagi na to, czego doświadczamy w obecnej chwili. Uważność używana jest jako technika terapeutyczna. Praktyka uważności odbywa się przede wszystkim poprzez medytację oraz różne formy świadomego działania.

W 1967 roku dr Herbert Benson zbadał osoby medytujące. Okazało się, że miały one dużo lepsze wyniki niż grupa osób niemedytujących. To badanie pozwoliło uznać metodę uważności za metodę terapeutyczną, która pozwala złagodzić cierpienie oraz trudności psychiczne, emocjonalne i zdrowotne. Podejście oraz techniki uważności pochodzą z tradycji buddyjskiej. Medytacja pozwala na naukę świadomości ciała oraz umysłu, wpływa na zdolność panowania nad emocjami i reakcjami, by w konsekwencji polepszyć jakość życia. Trening uważności odnosi się do różnych metod medytacyjnych, chociaż najbliższy mu do buddyzmu. Polega przede wszystkim na świadomym, celowym skierowaniu swojej uwagi na to, czego doświadczamy, co przeżywamy w danej chwili.

Mindfulness, czyli trening uważności, to trening umysłu, który przeznaczony jest przede wszystkim dla osób nieradzących sobie ze stresem oraz trudnymi emocjami. Okazuje się również pomocny osobom chorującym na depresję, uzależnienia czy zaburzenia odżywiania.

Innowacja pedagogiczna: „Tu i teraz – trening uważności”

W roku szkolnym 2021/2022 na terenie Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Elku wdrożono innowację pedagogiczną „Tu i teraz – trening uważności”. Uczniowie nowatorskie działania mieli regularnie raz w tygodniu w ramach zajęć rewalidacyjnych. Do głównych założeń innowacji należało:

- rozwijanie inteligencji emocjonalnej;
- rozwijanie umiejętności relaksacji, wyciszenia;
- stymulowanie procesów poznawczych;
- stymulowanie zmysłów.

Ponadto innowacja miała na celu rozwijanie zdolności koncentracji, rozwijanie umiejętności różnicowania stanów emocjonalnych, doskonalenie umiejętności podejmowania decyzji i rozwiązywania problemów, wzmacnianie wiary we własne możliwości wychowanków SOSW, zwiększanie zdolności do współczucia, uspokojenie i wzmocnienie systemu nerwowego, doskonalenie zdrowej i efektywnej techniki oddychania, wspieranie procesów poznawczych.

Podczas realizacji zaplanowanych działań uwzględniono podstawowe kierunki realizacji polityki oświatowej państwa w roku szkolnym 2021/2022: *wychowanie do wrażliwości na prawdę i dobro. Kształtowanie właściwych postaw szlachetności, zaangażowania społecznego i dbałości o zdrowie.*

W czasie zajęć uczniowie pracowali w grupach, indywidualnie oraz w zespołach. Podstawowymi metodami pracy były metody podające (pogadanka, wyjaśnienie), eksponujące (materiał audio, prezentacje multimedialne, materiały interaktywne) oraz praktycznego działania (ćwiczenia oddechowe, wyciszające, pogłębiające koncentrację uwagi, rozwijające pamięć). Podczas zajęć wykorzystano lalkę terapeutyczną – The Empathy Dolls.

Wszystkie metody oraz techniki dostosowano do potrzeb i możliwości uczniów, a także do realizowanej tematyki zajęć. W ramach innowacji „Tu i teraz – trening uważności” zrealizowano zajęcia o następującej tematyce:

1. Wprowadzenie do treningu uważności – zabawy Mindfulness.
2. „Ptaśka i mała żabka” – trening aktywnego słuchania.
3. „Odważny chłopiec” – usprawnianie zmysłu dotyku.
4. „Żaba i lew” – trening panowania nad strachem.
5. „Moc góry” – ćwiczenie uważności.
6. „Spokój i uważność żabki” – ćwiczenia Mindfulness.
7. Świąteczne pudełko sensoryczne – trening pamięci.
8. „Fabryka prezentów” – bajka relaksacyjna
9. „W świecie emocji” – trening dialogu.
10. Moja wewnętrzna prognoza pogody – różnicowanie emocji.
11. „O królu, który nie znośił dmuchawców” – Czym jest złość i jak sobie z nią radzić?
12. Pierwsza pomoc przy trudnych uczuciach.
13. „Ja, spokój” – księga uważności.

Wieści z CEM

Ogólny nadrzędny cel kształcenia jest jeden, natomiast form i metod służących jego realizacji mamy wiele.

Film

Współczesna polska szkoła w ramach zajęć obowiązkowych, jak i pozalekcyjnych, korzysta z filmu oraz innych mediów jako efektywnych narzędzi edukacyjnych. Filmowe lekcje, między innymi historii, służą nie tylko zwykłej realizacji tematów, również bardzo często wnikliwej analizie zagadnień związanych z realizowanymi tematami oraz zainteresowaniu uczniów tematyką zajęć w stopniu wynikającym z ich potrzeb oraz chęci.

Pododdział 3S wziął udział w filmowej lekcji historii, uczestnicząc w pokazie filmu "Orlęta. Grodno '39", pierwszego polskiego filmu o agresji wojsk sowieckich na Polskę we wrześniu 1939 roku, i jego omówieniu z wykorzystaniem materiałów edukacyjnych IPN. Fundatorem biletów było kino Planet Cinema w Ełku. Dwie uczennice wspólnie stworzyły plakat do obejrzanego filmu, który stał się przyczynkiem do tego, żeby zgłosić szkołę do ogólnopolskiego konkursu dla uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych „Plakat filmu Orlęta. Grodno '39 – oczami uczniów” organizowanego przez Telewizję Polską.

Konkursy

Konkursy stanowią jedną z form rywalizacji intelektualnej między uczniami, dając również młodym ludziom możliwość wyrobienia nawyku samokształcenia.

Cały pododdział Alpha 01 wziął udział w konkursie „Białoczerwona szachownica”, który polegał na szybkim i poprawnym rozwiązaniu krzyżówki tematycznie związanej z polskim lotnictwem. Jego lauretami zostali: 1 miejsce – Bartosz Koszewski i Arkadiusz Staniszewski, 2 miejsce – Piotr Saliński, 3 miejsce – Jakub Lutrzykowski.

Kadeci z klas I–III uczestniczyli w konkursie matematycznym "Mistrz rachunku pamięciowego", którego celem było sprawdzenie biegłości rachunkowej kadetów w zakresie umiejętności wykonywania podstawowych działań na liczbach całkowitych oraz znajomości kolejności wykonywania działań. W kategorii klasa I mistrzem i wicemistrzem odpowiednio zostali: Igor Zajkowski i Bartosz Koszewski – kadeci z oddziału Alpha 01. W kategorii klasa II Wiktor Zajac i Antoni Hertmanowicz – kadeci z oddziału II W, w kategorii klasa III Jakub Masiejczyk i Konrad Domański – oddział Uniform.

Debata

Edukacyjny i integracyjny wymiar programów, w ramach których uczniowie prowadzą debaty, tworzą logiczne argumentacje, uczą się otwartości na racje drugiej strony oraz szacunku dla dyskutanta i jego odmiennych poglądów, jest niepodważalny.

Dla członków powstałego w historii szkoły po raz pierwszy szkolnego Klubu Debat Historycznych, kadetów z pododdziału Alpha 01, historia stała się inspiracją do ciekawych dyskusji oraz wzajemnej rywalizacji. A wszystko za sprawą udziału w V edycji programu Klubu Debat Historycznych, którego organizatorem jest Muzeum Józefa Piłsudskiego w Sulejówku. Pod koniec września kadeci odbyli przeszkolenie, które przeprowadził profesjonalny trener Mateusz Walczuk i zamierzają w grudniu wziąć udział w Zimowym Turnieju w Sulejówku, aby podjąć dialog z uczniami innych szkół uczestniczących w programie.

Nagły wybuch wojny i ...

Kadeci wzięli udział w nietypowej dramie. Pracując w grupach, wypisywali na arkuszach swoje zamiary względem przyszłości. Kiedy kadeci wdrożyli się całkowicie w wykonywaną pracę, prowadząca zaczęła rwać arkusze. Po minach było widać zaskoczenie kadetów. Pierwsze zdanie,

jakie w tej sytuacji padło, było zdaniem kadetki i brzmiało: „Wojna zniszczyła moje marzenia i plany”. Dzięki odegranej scenie kadeci zrozumieli, że udział w wojnie, to nie zabawa, to nie przygoda, to nie okazja do zarobienia pieniędzy, ale tragiczna rzeczywistość.

„BohaterON – włącz historię!”

Po raz kolejny nasza szkoła wzięła udział w ogólnopolskiej kampanii mającej na celu upamiętnienie i uhonorowanie uczestników Powstania Warszawskiego oraz promocję historii Polski XX wieku. Jej organizatorami od 2016 roku są: Fundacja Rosa, Fundacja Sensoria oraz Fundacja Pokolenia Kolumbów.

Kadeci z pododdziału 1 Alpha 01 obejrzeli film pod tytułem "Głód, brud, wesela" a następnie podzieleni na pięć grup przygotowali i odegrali dramy tematyczne:

- ślub i wesele powstańców,
- przygotowanie i wspólny posiłek,
- zdobywanie wody,
- seans w kinie Palladium,
- rozrywki w czasie wolnym.

W podsumowaniu wzięli udział w rozmowie na temat życia codziennego Powstańców Warszawskich.

Kolejny raz w Filmotece Szkolnej

Już po raz trzeci z rzędu szkolna grupa filmowa FANI KINA I FILMU podejmuje się wykonywania działań związanych z filmem w ramach uczestnictwa w programie edukacyjnym Filmoteka Szkolna. Akcja!

Pierwszym działaniem inicjującym udział grupy było wspólne już we wrześniu wyjście do kina Planet Cinema w Elku na film „Orlęta. Grodno 39”, następnie jego analiza zakończona wykonaniem plakatu.

Z 6 na 7 października 2022 roku odbyła się w elckim CEM nocka filmowa, w ramach której członkowie szkolnej grupy filmowej oraz pasjonaci filmu obejrzeli filmy „Prognozę pogody” w reżyserii Antoniego Krauze, „Nienormalnych” w reżyserii Jacka Bławuta oraz „Jak być kochaną” w reżyserii Wojciecha Hasa.

Projekcjom filmów towarzyszyło słowo wstępne i analiza. Między projekcjami filmów odbywały się konkursy mające formę przerywników kształcących sprawność fizyczną czy wyobraźnię przestrzenną kadetów.

W ramach realizacji zadania obowiązkowego zrealizowana została lekcja 31, której temat brzmiał „W kręgu tradycji romantycznej”. Członkowie grupy, pracując metodą burza mózgów, stworzyli listę argumentów przemawiających za aktualnością „Dziadów” Adama Mickiewicza. Każdy z czterech zespołów, na jakie została podzielona grupa, podał dwa najważniejsze jego zdaniem argumenty, które zostały zebrane w jedną całość. Ponadto odbyła się debata, której teza brzmiała: „Lawa” Tadeusza Konwickiego uwspółcześnia i przybliża dzisiejszemu widzowi przesłanie Mickiewiczowskich Dziadów. Grupa "propozycji", grupa "opozycji", jak i pozostali uczestnicy debaty świetnie sobie z tym zadaniem poradzili.

Jednym z zadań opiekuna szkolnej grupy filmowej jest nieustanne doskonalenie się w zakresie edukacji filmowej. Stąd też udział opiekuna w 32 Ogólnopolskiej Konferencji Filmoznawczej zorganizowanej i przeprowadzonej w Uniejowie w dniach 20–23 października 2022 roku. Jej głównymi organizatorami byli: Łódzkie Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Kształcenia Praktycznego, Łódzkie Stowarzyszenie Edukacyjno-Kulturalne „VENAE ARTIS” oraz Łódzki Centralny Gabinet Edukacji Filmowej.

Na 40 godzin dydaktycznych złożyły się:

- wykłady, wystąpienia i analizy filmoznawcze przedstawiane przez wybitnych specjalistów z całego kraju, m.in.:

dra hab. Piotra Sitarskiego, dra hab. Marcina Adamczaka, dr hab. Nataszę Korczarowską-Różycką, dra Piotra Pławuszewskiego, dra hab. Konrada Klejsę, prof. dra hab. Piotra Zwierzchowskiego;

– warsztaty close readingu prowadzone przez dra hab. Piotra Sitarskiego i dra Sławomira Kalwinka;

– propozycje wykorzystania filmu podczas zajęć z młodzieżą – blok zajęć metodycznych wokół filmu „Gdy diabeł mieszkał za miedzą” (2022) Łukasza Dębskiego;

– pokazy filmowe: „Orzeł. Ostatni patrol” (2022) Jacka Bławuta, „Żeby nie było śladów” (2021) Jana P. Matuszyńskiego, „Wielka Droga” (1946) Michała Waszyńskiego, „Gdy diabeł mieszkał za miedzą” (2022) Łukasza Dębskiego;

– spotkania z twórcami filmowymi – Stanisławą Celińską, Jackiem Bławutem;

– studium przypadku Łódź filmowa – Łódź sfilmowana;

– propozycje edukacyjne i filmowe – Kino Świat dla nauczycieli i uczniów, FilMOTEKA Narodowa – Instytut Audiowizualny, film, edukacja, archiwa.

Udział w konferencji pozwolił wyjść poza ramy programu FilMOTEKA Szkolna, wzbogacając wiedzę o filmie w jeszcze

inny sposób.

Śladami miejsc pamięci

Na ogół niewiele się o nich mówi. Jednym zdaniem wspomina w podręczniku lub pomija milczeniem. Mam na myśli mniejsze od tych, które są non stop obecne w dyskursie publicznym, miejsca pamięci II wojny światowej w Polsce.

Pierwszym takim miejscem, które polecam do odwiedzenia zwłaszcza nauczycielom i edukatorom, jest niemiecki obóz pracy przymusowej „Hasag” w Częstochowie i Skarżysku-Kamiennej. Możliwe tam jest wejście na teren dawnego zakładu amunicji Hasag-Pelcery w Częstochowie, gdzie w latach 1942–1945 pracowali Żydzi (około 4 tysięcy głównie z obszaru zlikwidowanego częstochowskiego „małego getta” ale też i z łódzkiego getta) oraz więźniowie przywiezieni tutaj z obozu w Płaszowie. Warunki panujące w obozie Hasag nie odbiegały od warunków w obozach koncentracyjnych: przepełnione baraki, nieludzkie traktowanie przez Niemców, głód, epidemia. Po wojnie na terenie byłego obozu działała fabryka włókiennicza. Do naszych czasów przetrwało kilka budynków a przy jednym z nich znajduje się tablica upamiętniająca żydowskich pracowników obozu.

Częstochowa kojarzy nam się zazwyczaj z miastem jako miejscem, do którego ciągną tłumy pielgrzymujących. Niewielu ludzi zna jej pełną historię a jeszcze mniej kojarzy ją choćby z akcją, która zapisała się na kartach historii jako krwawy poniedziałek. 3 września 1939 roku po zajęciu Częstochowy Niemcy bestialsko zamordowali na ulicach Starego Miasta ponad tysiąc osób, głównie obywateli polskich pochodzenia żydowskiego.

Najstraszniejszym podobozem „Hasagu”, mającym swoje miejsce w Skarżysko-Kamiennej, był Werk C. W tej części więźniowie pracowali przy wypełnianiu pocisków i min materiałami chemicznymi, przeżywając co najwyżej 2–3 miesiące. Zwłoki więźniów palono w pobliskim miejscu zwanym „patelnią”. Dwie tablice upamiętniają zamordowanych robotników obozu.

W Bliżynie, niedaleko Skarżyska, w latach 1941–1944 funkcjonował obóz jeńców radzieckich, który później przekształcono w obóz pracy przymusowej dla Żydów a następnie w filię obozu w Majdanku. Więźniowie tego obozu, obywatele ZSRR, Polacy, polscy Żydzi, pracowali w kamieniołomie i w tartaku. Umierali z głodu, chorób oraz wyczerpania lub ginęli bezpośrednio z rąk Niemców. Po likwidacji obozu w VII 1944 roku pozostałych jeszcze przy życiu więźniów skierowano do KL Auschwitz.

Obóz Soldau był niemieckim obozem eksterminacyjnym o znamionach obozu koncentracyjnego. Funkcjonował na terenie Działdowa od 1939 roku. Jego więźniami byli członkowie elity politycznej, duchowni katolicy, przedstawiciele polskiej inteligencji oraz osoby niepełnosprawne i chore. Umierali z głodu, z powodu chorób czy w wyniku fizycznego wycieńczenia organizmu. Byli też mordowani przez Niemców w obozie oraz masowo w pobliskich lasach. Wywożono ich też do innych niemieckich ośrodków zagłady. Obóz z trzema filiami (w Iłowie, Mławce i Nosarzewie) funkcjonował do końca października 1945 roku. Od 18 stycznia 1945 roku w jego miejsce utworzono łagier nakazowo-rozdzielczy NKWD, w którym więziono członków podziemia niepodległościowego, mieszkańców Warmii, Mazur, Pomorza, uznanych za wrogów reżimu komunistycznego, wywożonych następnie do łagrów na terenie Związku Sowieckiego.

Najbardziej tragiczne jest to, że ofiarami niemieckiego obozu przejściowego dla dzieci i osób dorosłych w Iłowie (działającego w latach 1941–1945) były setki dzieci w wieku od kilku miesięcy do 4 lat, które zmarły po odebraniu matkom wywiezionym na przymusowe roboty. Kobiety pracowały jak tylko potrafią, wierząc w zapewnienia Niemców, że dzięki temu wrócą do swoich dzieci. Lecz to nigdy nie nastąpiło. Dziećmi, które przeżyły pobyt w obozie zajęli się mieszkańcy miasta.

Krystyna Michałowska jest nauczycielką, opiekunką szkolnej grupy filmowej w Liceum Ogólnokształcącym dla Młodzieży Centrum Edukacji Mundurowej WSFIZ Elkim. mjr. Władysława Raginisa

TANIEC - ZRÓB COŚ DLA SIEBIE

Taniec może być treningiem sprawności fizycznej, jest kulturalną rozrywką, bo zapewnia doznania duchowe i estetyczne.

Żyjemy w czasach, kiedy nad aktywnością fizyczną dominuje komputer i smartfon, trudno przekonać młodego człowieka do ruchu. W poszukiwaniu rozwiązania problemu, chcemy zainspirować uczniów do tańca. Podjęliśmy w MODN więc próbę rozbudzenia w nauczycielach sympatii do tej formy aktywności. Jeśli oni skosztują korzyści, jakie daje taniec, być może uaktywnią również swoich uczniów. Przecież taniec to drugi, oprócz mowy, środek porozumiewania się ludzi.

WARSZTATTANECZNY

Nie musisz być tancerzem ale wystarczy, że chcesz zrobić coś dla siebie. Być może chociaż trochę zarazimy Cię naszą pasją do tańca z innej strony niż zwykle – taka myśl towarzyszyła dziesięciogodzinnym warsztatom nauczycielek edukacji wczesnoszkolnej i przedszkolnej, które 22 października 2022 roku poznawały tajniki tańca, przede wszystkim tańca ludowego z Warmii i Mazur.

Spotkanie prowadziła instruktorka tańców integracyjnych, choreograf szkolnych przedstawień teatralnych, autorka innowacji pedagogicznej „Integracja w taneczny pas” Joanna Pabich, która na co dzień jest nauczycielką edukacji wczesnoszkolnej w SP 4 im. prof. Wł. Szafera w Elku, ciepłą i miłą osobą obdarzoną wieloma talentami, pasjonatką tańca, nauczycielem poszukującym oraz dzielącym się swoją wiedzą i umiejętnościami z innymi nauczycielami.

Uczestniczki warsztatów poznały warmińsko-mazurskie tańce ludowe pofajdok i szot. Bardzo interesująco Joanna Pabich wprowadziła nauczycieli w historię tańców.

Pofajdoka (postrzelony kawaler, urwis) tańczono zwykle na zakończenie zabawy jako tzw. wygnaniec. Postać utożsamiana z tym tańcem odbierana jest pozytywnie, jako pełna humoru i mądrości ludowej. Choreografia zaś opowiada historię tytułowego pofajdoka, którego harce trwają do momentu pojawienia się na jego drodze dziewczyny, która zdołała zapanować nad jego figlami.

Szot natomiast to taniec wirowy, bowiem w niektórych wariantach pary rozłączają się i tancerze wirują wokół siebie. Tańczony w parach krokiem również polki wykonywany z przyspiewką:

*Zagrajtaż mi szota, szota, niech otrząsnę buty z błota,
By się panny nie wstydziły, ze mną w koło zatańczyły.*

Nazwa tańca pochodzi z języka niemieckiego od słowa schottisch, czyli szkocki. Jego początek wywodzi się najprawdopodobniej właśnie z dawnych tańców szkockich. W tradycji ludowej Warmii i Mazur przybrał własną formę, zachowując jednak wiele z oryginału, jak na przykład mocne akcentowanie obcasami oraz podskoki.

Na samo wspomnienie przetańczonych chwil niewątpliwie nastąpił wybuch endorfin! Na naukę tańca nigdy nie jest za późno, a nasze ciało odpowiednio pokierowane, daje nam nieograniczone możliwości.

Tak przygotowani nauczyciele, pełni radości prześlą zdobyte umiejętności swoim uczniom. Być może zaszczepią w nich zainteresowanie tańcem, co z kolei poprawi ich kondycję fizyczną, koordynację ruchową.

CO DAJE NAM TANIEC?

Taniec daje nam przede wszystkim radość i rozwija relacje, bo to doskonała forma komunikacji z drugim człowiekiem, pierwotny sposób na bliskość pozwalający na wzajemny dotyk dwóch osób. Niezależnie od tego, czy jesteśmy profesjonalnymi tancerzami, czy tańczymy dla zabawy, w każdym przypadku podczas tańca w naszym ciele zachodzą pozytywne zmiany! Ciało staje się gibkie i zwinne,

pracują prawie wszystkie mięśnie. Pozytywnie wpływa na układ ruchowy, a w szczególności na kręgosłup, stawy i miednicę. To nie bez znaczenia dla naszego zdrowia. Póki jesteśmy młodzi i zdrowi, nie myślimy o chorobach. I dobrze! Warto jednak wiedzieć, że dzięki radosnym ruchom w rytm muzyki wzmacniamy nasz układ odpornościowy, poprawiamy wydolność płuc i serca. Lekarze polecają taniec, jako aktywność fizyczną dobrą właśnie na serce. Usprawnia on bowiem krążenie i ćwiczy kurczenie i rozkurczanie się tętnic. Intensywny ruch powoduje przyspieszenie oddechu, a w komórkach naszego organizmu pojawia się więcej tlenu.

Piękne dźwięki muzyki i ruch redukują stres i napięcie. Połączenie muzyki z choreografią ruchu sprawia, że nasz mózg wydziela endorfiny – hormony szczęścia, które wpływają na nasze dobre samopoczucie, wysoką samoocenę oraz chęć i energię do życia.

Nie bez znaczenia jest również funkcja estetyczna tańca – zmienia się nasza sylwetka, poprzez wzmocnienie mięśni i wyprostowaną sylwetkę. Nasze ruchy stają się pewniejsze, poprawia się koordynacja ciała.

To jedna z najmiłszych i najprzyjemniejszych form spalania tłuszczu. Godzina tańca pozwala na spalenie od 200 do 400 kalorii. Nieważne czy to sport, czy sposób na spędzanie wolnego czasu. Ważne, że daje dużo radości i jest wyjątkowym spektaklem.

RODZAJE TAŃCA W PIGUŁCE

Taniec ma trzy główne gatunki, z których wywodzą się liczne grupy podgatunków mających własne elementy – niektóre jeszcze z innych epok, są też te wywodzące się ze współczesności. Trzy wielkie gatunki taneczne to taniec klasyczny, ludowy i nowoczesny.

Taniec klasyczny poprzez muzykę i choreografię ma na celu wyrazić nastroje utworu lub wyeksponować najdelikatniejsze ruchy ciała. Jednym z najpopularniejszych podgatunków tańca klasycznego jest ponadczasowy balet, obecnie wykonywany na całym świecie i mający wieczną aktualność. Balet klasyczny koncentruje się na absolutnej kontroli wszystkich pozycji i ruchów ciała, aby stworzyć harmonijny i barwny efekt. Innymi formami tańca klasycznego były tańce starożytne, obecne w epoce średniowiecza, baroku i renesansu. Szacuje się, że wtedy pojawiły się takie tańce, jak menuet, polka, walc.

Taniec ludowy jest silnie zakorzeniony w określonym regionie i kulturze. To cenne połączenie ruchu z tradycyjną muzyką regionu. Niektóre formy tańca ludowego są tak popularne, że rozlały się na cały świat, np. tango. Gatunek ten przeszedł wielką ewolucję i niektóre z popularnych tańców są dziś uważane za zglobalizowane: flamenco, taniec szkocki, taniec brzucha, salsa.

Taniec nowoczesny odłącza się od wszystkich schematów narzuconych przez taniec klasyczny i jego odmiany. Przystosowuje się on do nowych stylów muzycznych. Daje tancerzowi większą swobodę ruchów i własnej interpretacji towarzyszącej mu muzyki. Jest on prezentowany na całym świecie razem z gatunkami muzycznymi, takimi jak hip hop, jazz, pop, techno, funk, rock.

TANIEC W HISTORII I LITERATURZE ZNANEJ UCZNIOWI

Taniec ma swoją bogatą przeszłość i od bardzo dawna towarzyszy człowiekowi w codziennym życiu. Jest naturalną formą ruchu, pozwalającą na wyrażenie swoich wewnętrznych odczuć. Był on obecny podczas wszystkich ważnych wydarzeń w przeszłości. Szacuje się, że najstarsze malowidło uwieczniające taniec pochodzi z jaskini w Indiach i ma około dziewięciu tysięcy lat. Taniec narodził się jako rytualna manifestacja w kulturach pierwotnych. Jest również obecny i ważny w teraźniejszości.

Uczniowie na podstawie lektur szkolnych obserwują kulturową rolę tańca, który już w mitologii greckiej odgrywał ważną rolę. Jedną z dziewięciu muz była bogini tańca Terpsychora. „Kochająca taniec, radująca się tańcem” córka Zeusa wraz ze swoimi siostrami uświetniała śpiewem i tańcem biesiady bosko-ludzkie, a także uczyła bogów na Olimpie. Również w Biblii mamy ślady wyrażania radości i dziękczynienia tańcem. Z kolei sam Jan Kochanowski, urzeczony swobodnymi tańcami panien w noc przesilenia letniego, znalazł dla niego miejsce w „Pieśni Świętojańskiej o Sobótce”. Wieszczyk Adam Mickiewicz opisuje narodowy taniec polski – polonez, tańczony na cześć przybycia do Sopolicowa generała Dąbrowskiego i zaręczyn trzech par. Stanisław Wyspiański w „Weselu” prezentuje symboliczny taniec chochole. „Chłopi” Władysława Reymonta zawierają opisy weselnej zabawy. Pisarz oczarowany niesamowitym widowiskiem, jakim jest wczucie się człowieka w rytmy muzyki przedstawia jego charakter. I tak krakowiak widzi jako symbol młodości, naturalności i swobody. W oczach pisarza przeciwieństwem jest mazur – poważny, wyniosły, dumny i „uparty jak gospodarska dusza”. Odzwierciedleniem radości i miłości jest zaś oberek – skoczne i zwrotne płąsy. Z literatury współczesnej można wspomnieć tytułowe tango u Sławomira Mrożka, które wieńczy akcję dramatu, powodując, że staje się on nie tyle katastroficzną wizją przyszłości, ale i ostrzeżeniem.

Zainteresowanych folklorem, tańcem ludowym odsyłam do książki Anny Sarnowskiej „Tańce warmińskie i mazurskie”. Podręcznik zawiera dokładny opis figur i kroków oraz nuty do 18 tańców regionalnych. Autorka to choreografka, prowadząca Zespół Pieśni i Tańca „Jedwabno”. Podręcznik

jest konsekwencją wieloletniej współpracy z Wojciechem Muchładą, znawcą folkloru Warmii i Mazur. Swoją wiedzę zdobył, jeżdżąc po wioskach w pierwszych latach powojennych, dokumentując zwyczaje ludowe.

Taniec to uczenie się przez zabawę i aktywność ruchową, co wśród metod i form organizacyjnych uchodzi za szczególnie sprzyjające rozwijaniu kompetencji kluczowych.

BIBLIOGRAFIA

1. *Czym są gatunki Dancistic?*

<<https://pl.thpanorama.com/articles/arte/qu-son-los-gneros-dancsticos.html>> [dostęp 13.11.2022]

2. Drabecka M., Krzyżaniak Barbara, Lisakowski Jarosław, *Folklor Warmii i Mazur*, Centralny Ośrodek Metodyki Upowszechniania Kultury, Warszawa 1978.

3. *Pofajdok*, <<http://www.passionfruits.eu/pofajdok/>> [dostęp 13.11.2022]

4. Sarnowska A., *Tańce warmińskie i mazurskie*, Towarzystwo Przyjaciół Jedwabna, Jedwabno 2010.

5. Świerc M., *Po prostu tańcz! 10 korzyści jakie daje nam taniec*, <<https://talkword.pl/rozwoj-osobisty/po-prostu-tancz-10-korzysci-jakie-daje-nam-taniec/>> [dostęp 13.11.2022]

AS

Andrzej Pieńczykowski

Dzieci z Kalinowa w kolebce cywilizacji zachodniej

Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej w Kalinowie zapewnia realizację swoich zdiagnozowanych potrzeb, korzystając z programu Erasmus+, Akcja kluczowa 1: Mobilność edukacyjna osób. Ostatnio realizowany projekt trwał 15 miesięcy od 1 września 2021 roku do 30 listopada 2022 roku. Kwota dofinansowania wyniosła: 68 920 EUR.

W ramach projektu zrealizowane zostały dwie mobilności w Grecji, która jest kolebką cywilizacji zachodniej.

Mobilność edukacyjna oznacza w programie Unii Europejskiej ERASMUS+, wspierającym wymianę edukacyjną, fizyczne przeniesienie się do kraju innego niż kraj zamieszkania w celu podjęcia studiów, szkolenia lub innego rodzaju uczenia się pozaformalnego lub nieformalnego. **Mobilność mieszana** zaś to połączenie mobilności fizycznej i wirtualnej ułatwiające pracę zespołową i wymianę doświadczeń w zakresie e-uczenia się opartego na współpracy. **Szkoła** to instytucja zapewniająca kształcenie ogólne, zawodowe lub techniczne, na dowol-

nym poziomie, od edukacji przedszkolnej po edukację na poziomie ponadgimnazjalnym (ponadpodstawowym), w tym na poziomie wczesnej edukacji i opieki nad dzieckiem. **Uczenie się nieformalne** to uczenie się wynikające z codziennych zajęć i doświadczeń, które nie jest zorganizowane ani ustrukturyzowane pod względem celów, czasu uczenia się ani środków wspierających uczenie się; z perspektywy osoby uczącej się może być ono nieza-mierzone. **Uczenie się pozaformalne** z kolei to uczenie się, które odbywa się poza formalnym kształceniem i szkoleniem, jest realizowane przez zaplanowane działania (pod względem celów i czasu uczenia się) i przewiduje pewną formę wsparcia w uczeniu się. Kompetencje kluczowe ucznia rozwijają się w kształceniu formalnym, pozaformalnym i nieformalnym

Pierwsza mobilność odbyła się w terminie od 4 do 15 lipca 2022 roku. Celem wyjazdu pracowników szkoły był udział w kursach i szkoleniach: kurs językowy dla 2 osób oraz kurs z wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) dla 5 osób.

Podczas szkoleń z zakresu TIK zostały omówione kwestie:

- poznanie nowoczesnych narzędzi TIK,
- narzędzia TIK jako narzędzia wspierające proces komunikacji z uczniami,
- praca z tablicą interaktywną,
- zajęcia dotyczące roli narzędzi cyfrowych w edukacji,
- zajęcia z gamifikacji m.in. zapoznanie się z metodologią prowadzenia gier edukacyjnych dla młodzieży z wykorzystaniem narzędzi TIK, umiejętne wykorzystywanie urządzeń mobilnych do gamifikacji, umiejętne komunikowanie się podczas gier edukacyjnych,
- zajęcia z bezpiecznego korzystania z Internetu oraz prawidłowego wyszukiwania informacji.

W czasie kursu językowego zrealizowane zostały następujące działania:

- utwalenie i poszerzenie słownictwa związanego z pracą zawodową w języku angielskim,
- nauka samodzielnego konstruowania krótkich i złożonych zdań oznajmujących i pytających,
- nauka rozumienia wypowiedzi w języku angielskim bez dokładnej znajomości wszystkich słów,
- nauka poprawnej wymowy i pisowni nowych słów,
- utwalenie umiejętności wykorzystywania znanych słów w zdaniach,
- określenie głównej myśli tekstu czytanego,
- nauka stosowania strategii komunikacyjnych (np. domyślanie się znaczenia wyrazów z kontekstu, rozumienie tekstu zawierającego nieznanne słowa i zwroty).

Druga mobilność odbyła się w terminie od 11 do 24 września 2022 roku. Wzięło w niej udział 33 uczniów oraz 4 opiekunów. W trakcie pobytu za granicą uczniowie realizowali program edukacyjny podczas zajęć formalnych i pozaformalnych z rówieśnikami Instytucji Przyjmującej. Bezpośrednie zetknięcie z grecką kulturą, architekturą,

przyrodą, greckimi obywatelami było okazją wtajemniczenia w grecką historię, która stanowi część podstawy programowej nauczania historii w Polsce. Pozwolił to także na zrozumienie wpływu dziedzictwa greckiego na kulturę polską. Uczniowie poza wspólną historią obu narodów skupili się także na obecnych czasach i wzajemnym wpływie obu państw na siebie. Poprzez obcowanie z rówieśnikami innej narodowości podczas dwutygodniowego pobytu uczniowie mogli dostrzec wspólne cechy, poczuć, że są jedną wspólnotą europejską.

Wiemy, że uzyskane podczas mobilności doświadczenie w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej jest przekazywane po powrocie do Polski osobom, które nie uczestniczyły w projekcie i nie mogły osobiście zetknąć się z omawianymi aspektami. Zrealizowane przedsięwzięcie było okazją do zrozumienia przez uczniów, że świat stoi przed nimi otworem. Realizacja projektu była dla większości uczniów pierwszą okazją do praktycznego wykorzystania umiejętności z zakresu języka angielskiego w dialogu międzynarodowym. Stworzyło to okazję do pogłębienia kompetencji uczniów w tym zakresie.

Zależy nam bardzo, aby młodzi ludzie zrozumieli jak ważne jest uczenie się języków obcych i jak wiele korzyści z tego płynie.

Erasmus+ jest programem Unii Europejskiej w dziedzinie kształcenia, szkolenia, młodzieży i sportu na lata 2021–2027. To główne obszary, w ramach których wspiera się rozwój osobisty i zawodowy obywateli. Wysokiej jakości włączające kształcenie i szkolenie, a także uczenie się nieformalne i pozaformalne zapewniają młodzieży i uczestnikom w każdym wieku kwalifikacje i umiejętności potrzebne do tego, aby mogli oni w znaczący sposób uczestniczyć w społeczeństwie demokratycznym, nabyć umiejętność zrozumienia międzykulturowego i pomyślnie wejść na rynek pracy. W oparciu o sukces programu w okresie 2014–2020 celem Erasmus+ jest oferowanie większych możliwości większej liczbie uczestników i szerszemu gronu organizacji, z większym naciskiem na wpływ jakościowy oraz wkład w budowanie bardziej włączających, spójnych i zielonych społeczności przygotowanych do uczestnictwa w cyfrowym świecie.

Konferencja o pracy na przekonaniach

Prof. dr hab. Małgorzata Rosalska z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu specjalizuje się w problematyce doradztwa edukacyjno-zawodowego, polityki rynku pracy, edukacji dorosłych i polityki oświatowej. 21 października 2022 roku poprowadziła w Ełku szkolenie „Metody pracy na przekonaniach, w rozwijaniu wiedzy zawodoznawczej oraz w pracy z rodzicami”, które zorganizowane zostało przez Mazurski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Ełku. Uczestniczyli w nim powiatowi koordynatorzy doradztwa zawodowego działający przy Warmińsko-Mazurskim Kuratorze Oświaty, doradcy zawodowi z Ełku i regionu oraz zainteresowani nauczyciele, którzy chcieli poszerzyć swoją wiedzę z zakresu doradztwa zawodowego oraz metod pracy z uczniami.

Uczniowie wszystkich typów szkół, dorośli, a nawet dzieci w przedszkolu potrzebują wiedzy na temat świata zawodów, a ostatnim momentem, aby młodzież zorientowała się w ofercie edukacyjnej szkół ponadpodstawowych jest

końcowy etap ósmej klasy. Ważnym elementem wyboru szkoły przez ośmioklasistów, w przypadku technikum lub szkoły branżowej, jest praktyczna wiedza na temat wybieranego przyszłego zawodu, a w przypadku liceum wybór przyszłej ścieżki kariery.

Pani Profesor podkreśliła, że dzisiejszy rynek pracy jest bardzo dynamiczny, ale daje ludziom duże możliwości nauki i przekwalifikowywania się w razie potrzeby. Zaznaczyła, że ważnym elementem są kompetencje bazowe, zawodowe, a przede wszystkim kompetencje wyróżniające.

Uświadomiła słuchaczom, że praca z uczniem powinna opierać się na trzech wzajemnie uzupełniających się zbiorach: chęć (zainteresowania, aspiracje, marzenia i plany), mogą (uzdolnienia, predyspozycje, zdrowie, sytuacja rodzinna) i rynek pracy oraz jak ważne jest zestawienie tych trzech zbiorów. Taka wiedza daje uczniowi szanse na podjęcie odpowiedzialnej decyzji w kwestii wyboru przyszłej drogi zawodowej.

JA O SOBIE

MOJE ZASOBY

- określ swój stan zdrowia, rozpoznaj własne zasoby: zainteresowania, zdolności, uzdolnienia, kompetencje, predyspozycje zawodowe;
- zgromadź przydatne w planowaniu ścieżki edukacyjno-zawodowej informacje o sobie wynikające z autoanalizy, ocen innych osób oraz innych źródeł;
- rozpoznaj własne ograniczenia jako wyzwania w odniesieniu do planów edukacyjno-zawodowych;
- rozpoznaj swoje możliwości i ograniczenia w zakresie wykonywania zadań zawodowych i uwzględnij je w planowaniu ścieżki edukacyjno-zawodowej;
- określ aspiracje i potrzeby w zakresie własnego rozwoju i możliwe sposoby ich realizacji;
- określ własną hierarchię wartości i potrzeb.

Wypisz trzy najlepsze cechy twego charakteru

ZAWODY I RYNEK PRACY

- wyszukaj i przeanalizuj informacje na temat zawodów, uwzględniając kwalifikacje wyodrębnione w zawodach oraz możliwości ich uzyskania;
- porównaj własne zasoby i preferencje z wymaganiami rynku pracy i oczekiwaniami pracodawców;
- odpowiedz sobie na pytanie: jakie jest znaczenie pracy w życiu człowieka;
- zorientuj się jakie zawody poszukiwane są na lokalnym i krajowym rynku pracy; pomocą może być barometr.zawodow.pl lub [barometr Rynku Pracy](http://barometr.RynkuPracy) www.workservice.com/pl
- przygotuj autoprezentację i przedstaw ją / najbliższemu;
- przeczytaj informator i zapoznaj się z propozycją dalszego kształcenia.

Wypisz trzy zawody, które ci odpowiadają i są poszukiwane na rynku pracy

SZKOLY

Wypisz trzy szkoły, które mogą przygotować cię do wymarzonego zawodu

SZKOLY, KTÓRE CIĘ PRZYGOTUJĄ DO ZAWODU

- przeanalizuj oferty szkół ponadpodstawowych i szkół wyższych pod względem możliwości dalszego kształcenia;
- przeanalizuj kryteria rekrutacyjne do szkół ponadpodstawowych w kontekście rozpoznania własnych zasobów;
- zapytaj doradcę zawodowego o strukturę systemu edukacji formalnej oraz możliwości edukacji pozaformalnej i nieformalnej;
- odpowiedz sobie na pytanie: co znaczy, że trzeba uczyć się przez całe życie?

PLAN WŁASNEGO ROZWOJU

Wypisz trzy ścieżki kształcenia, które mogą przygotować cię do wymarzonego zawodu

ZAPLANUJ WŁASNY ROZWÓJ I PODEJMIJ DECYZJĘ O WYBORZE SZKOŁY

- określ cel, który chcesz osiągnąć, uwzględniając własne zasoby;
- porozmawiaj o swoich planach z rodzicami, doradcą zawodowym w szkole, w poradni i dokonaj wyboru szkoły;
- zaplanuj ścieżkę edukacyjno-zawodową, uwzględniając konsekwencje podjętych wyborów.
- odpowiedz sobie na pytanie: kim chcę zostać i co w życiu osiągnąć?

Doradca zawodowy w każdej szkole wspiera uczniów w planowaniu kariery i konsultuje oferty edukacyjne szkół ponadpodstawowych.

Jeden z modeli diagnostycznych opisanych przez Małgorzatę Rosalską w wydawnictwie *Warsztat diagnostyczny doradcy zawodowego Przewodnik dla nauczyciela i doradcy* przedstawia się następująco.

„*Mogę – chcę – potrzeba/mogę – chcę – potrafię*” jest to bardzo popularny model myślenia diagnostycznego proponowany w doradztwie zawodowym. Ma on też duże zastosowanie w metodyce postępowania doradczego. Zakłada, że planując decyzje dotyczące wyboru zawodu, należy rozpoznać trzy grupy danych. Pierwsza grupa danych określana jako „mogę” zawiera informacje o umiejętnościach, uzdolnieniach, talentach, stanie zdrowia, zasobach społecznych i finansowych. Drugi zbiór „chcę” daje wiedzę o pragnieniach, zainteresowaniach, aspiracjach, planach, marzeniach. Trzeci „potrzeba” to dane o rynku pracy, trendach w polityce zatrudnienia, o uwarunkowaniach społeczno-ekonomicznych. Podejmując decyzje o wyborze zawodu, należy rozpoznać swoje zasoby w zbiorze „mogę” i „chcę” a następnie skonfrontować je z danymi dotyczącymi rynku pracy. Zakłada się, że optymalne decyzje podejmowane są na podstawie części wspólnej tych trzech zbiorów. Podobny sposób myślenia diagnostycznego zaproponowany jest w modelu „chcieć, potrafić, móc” (wollen, können, dürfen). Obszar „chcieć” dotyczy zainteresowań, pragnień, aspiracji. Obszar „potrafić” określa rzeczywiste praktyczne umiejętności, uzdolnienia talenty. Tutaj wskazuje się także na cechy charakteru, które mogą mieć znaczenie przy podejmowaniu zadań zawodowych. Trzeci obszar „móc” oznacza możliwości, sprzyjające warunki i okoliczności. W tym obszarze pytamy się też o wsparcie rodziców i innych znaczących osób.

Model „mogę-chcę-potrzeba” ma duży walor metodyczny. Umożliwia uczniom całościowe spojrzenie na elementy, które warto brać pod uwagę, podejmując decyzje zawodowe lub edukacyjne. Uczniowie najczęściej wykonują ćwiczenia dotyczące poszczególnych zmiennych – np. preferencji zawodowych, zainteresowań, wartości. Warto zaproponować im ćwiczenie pozwalające uchwycić całość. Może to stanowić punkt odniesienia, mapę, model do autoanalizy w różnych sytuacjach zawodowych.

Przekonania poznawcze

Każdy człowiek posiada system własnych przekonań. Są to zasady, za pomocą których określamy siebie samych, innych ludzi oraz rzeczywistość. Przekonania są podstawą ocen, interpretacji, osądzania. Na ich podstawie nadaje się znaczenie i wartość. Czasem mają formę stwierdzeń absolutnych i rozstrzygających.

Na podstawie przekonań budowany jest system wartości i światopogląd. To one stanowią perspektywę oglądu rzeczy, zjawisk i procesów. W diagnostyce doradczej warto przyglądać im się dokładnie. Dominuje pogląd, że uczniowie podejmują (lub powinni podejmować) decyzje edukacyjne na podstawie wnikliwego rozpoznania zainteresowań, predyspozycji i uzdolnień. Jest to sposób myślenia promowany przez doradców, nauczycieli i rodziców.

Wychodzą oni z założenia, że decyzja oparta na konfrontacji własnych zasobów i możliwości z wymaganiami rynku pracy zwiększa szansę na osiągnięcie sukcesu. Poza indywidualnymi zasobami jest jednak jeszcze jeden element silnie modyfikujący decyzje edukacyjne i zawodowe. To przekonania dotyczące znaczenia i roli edukacji, nauki, pracy, wykształcenia, zawodu, kariery i sukcesu. Przekonania te są często nieuświadomione, modelowane od najwcześniejszych lat życia i stanowią perspektywę interpretowania zdarzeń. Najpierw rodzice kształtują kryteria oglądu rzeczywistości, a później silny wpływ mają nauczyciele i media.

Zadaniem doradcy jest pomoc w rozpoznawaniu przekonań i ich konsekwencji dla sposobu myślenia o karierze edukacyjnej i zawodowej. Przekonania ujawniają się najczęściej w sytuacjach kryzysów i niepowodzeń. Wtedy są formułowane pytania o przyczyny, o schematy działania, wartościowania i nadawania znaczeń. Praca nad przekonaniami ma znaczenie także w sytuacjach konfliktów (również wewnętrznych) i w procesie poszukiwania alternatywnych rozwiązań.

Szczególnym momentem, w którym warto zwrócić uwagę na przekonania, są sytuacje podejmowania decyzji o kolejnych etapach edukacyjnych lub o wyborze zawodu. Poprzez odpowiednio dobrane ćwiczenia lub w trakcie rozmowy doradczej, doradca ma szansę rozpoznać, na podstawie jakich przesłanek uczeń dokonuje wyboru. Takie rozpoznanie daje szansę na wskazanie konsekwencji przyjętego sposobu myślenia i ewentualną korektę założeń. Szczególnie niebezpieczne są przekonania oparte na stereotypach dotyczących zawodów lub kierunków kształcenia. W takich sytuacjach praca doradcza może być ukierunkowana na analizę wyznaczników społecznej oceny prestiżu i rangi poszczególnych zawodów. W tym zakresie można posłużyć się kryteriami wskazanymi przez Marka Suchara: poziom wiedzy i umiejętności, zakres wynikającej z wykonywania zawodu rzeczywistej władzy, pozycja materialna oraz szacunek społeczny. Dane pozyskane z takiej analizy można następnie skonfrontować z danymi pozyskanymi z diagnozy innych obszarów: uzdolnień, kompetencji, cech charakteru, zainteresowań oraz wartości.

Prof. Rosalska proponuje, aby rozpoznaniu diagnostycznemu poddawać grupy przekonań dotyczące: kryteriów wyboru zawodu i kierunku kształcenia, zawodów prestiżowych, kryteriów sukcesów, kierunków studiów, zalet i wad poszczególnych typów szkół, zasad realizacji kariery zawodowej, skuteczności metod poszukiwania pracy, relacji w miejscu pracy.

Ważne jest, aby doradca refleksyjnie projektował cały proces diagnostyczny – od decyzji, co warto poddać rozpoznaniu, za pomocą jakich metod, technik i narzędzi, po profesjonalną interpretację, wnioskowanie i komunikatywne sformułowanie informacji zwrotnej. Doradca powinien na samym początku określić co i w jakim celu chce rozpoznać.

Logopedyczne zabawy na cztery pory roku

– program wspierający prawidłową mowę dziecka

Mowa jest podstawowym środkiem komunikacji i znacząco wpływa na rozwój dziecka oraz jego funkcjonowanie w rodzinie i grupie rówieśniczej. Wraz z prawidłowym rozwojem mowy odpowiednio przebiega również proces myślenia. Dziecko uczy się mówić od osób z najbliższego otoczenia, w którym przebywa, dlatego najistotniejszą rolę w kształtowaniu się mowy odgrywają rodzice oraz nauczyciele, którzy spędzają z dzieckiem najwięcej czasu.

Obecnie można zaobserwować niepokojące zjawisko pogłębiających się problemów związanych z rozwojem mowy u dzieci rozpoczynających edukację przedszkolną. W naszej placówce, Miejskim Przedszkolu w Białej Piskiej znaczna część przedszkolaków wymaga pomocy logopedycznej.

Przyczyny nieprawidłowego rozwoju mowy bywają różne, czasami bardzo złożone. Może być to obniżony poziom słuchu, opóźnienia w rozwoju ruchowym czy umysłowym. Najczęściej jednak wady wymowy oraz opóźnienia w jej rozwoju spowodowane są czynnikami funkcjonalnymi, czynnościowymi, takimi jak: niewłaściwe nawyki ruchowe, nieprawidłowy przebieg czynności fizjologicznych: ssania, żucia, gryzienia, przełykania, oddychania. Narządy mowy (aparatus artykulacyjny) często są u dziecka przedszkolnego niedostatecznie sprawne. Warunkiem wypowiedzenia danej głoski jest odpowiednie ułożenie narządów artykulacyjnych, inne przy każdej głosce. Wymowa całych wyrazów i zdań wymaga już wielkiej precyzji ruchów narządów artykulacyjnych oraz błyskawicznych zmian w ich obrębie. U dziecka przedszkolnego słownik bierny jest już dobrze rozwinięty a zainteresowanie otaczającym światem ogromne. Chęć wyartykułowania swoich myśli często nie koreluje z niedostateczną jeszcze sprawnością języka, warg, podniebienia miękkiego oraz żuchwy. Powoduje to problemy z porozumiewaniem się z otoczeniem i może być podłożem wielu problemów w rozwoju społecznym i emocjonalnym.

Wiek przedszkolny jest zatem najważniejszym i decydującym okresem w kształtowaniu i rozwijaniu mowy dziecka. Należy więc zadbać nie tylko o zapobieganie, korygowanie powstałych zaburzeń, ale również o usprawnianie i stymulowanie prawidłowego rozwoju mowy, by przebiegał właściwie i bez zakłóceń, by terapia zaniedbań z tego okresu nie następowała dopiero w szkole.

Edyta Lichota pisze, że wymowa rzutuje w sposób znaczący na funkcjonowanie dziecka w społeczeństwie¹. Dzieci z zaburzeniami rozwoju mowy są mało aktywne werbalnie, potrafią zorganizować sobie same zabawy, mają problemy z wypowiedzaniem się, posiadają ubogi zasób słownictwa, trudniej jest im porozumieć się z innymi, mają problemy

z opanowaniem umiejętności czytania i pisania. Dzieci takie czują się gorsze, nie wierzą we własne siły, są wycofane².

Wady wymowy, które nie zostaną zredukowane do 6 roku życia, według E. Lichoty często stają się przyczyną frustracji i zniechęcenia do obowiązku szkolnego, ponieważ w dziecku rodzą się nieśmiałość, lęk, zamykanie w sobie spowodowane brakiem osiągnięcia sukcesów w nauce³.

Jak twierdzi Genowefa Demel to właśnie od tego jak dziecko mówi, zależą jego postępy w nauce oraz pozycja społeczna w grupie klasowej⁴. Dla wielu dzieci zaburzenia mowy stanowią poważny problem w funkcjonowaniu w roli ucznia i kolegi z klasy, ponieważ dzieci, te często nie są w stanie sprostać społecznym, motywacyjnym, emocjonalnym, poznawczym i werbalnym wymaganiom, które stawia przed nimi szkoła. Osiągają niskie wyniki w nauce i przejawiają zaburzenia w społecznym zachowaniu, popadając w konflikty z rówieśnikami, izolują się od nich⁵. Uczniowie, którzy są odsuwani od grupy, stają się lękliwi, osamotnieni, boją się głośno odpowiadać w klasie, aby nie narażać się na śmiech. Dzieci z wadą wymowy wolą udawać, że są nieprzygotowane do zajęć niż demonstrować swoje wady przed kolegami z klasy. To wszystko wpływa ujemnie na dalszy rozwój mowy. Głos staje się cichy, drżący, odpowiedzi są ubogie, nieśmiałe⁶.

Rozwój mowy dzieci w wieku przedszkolnym jest bardzo zróżnicowany, u wielu dzieci występują oprócz wad wymowy, opóźniony rozwój wymowy lub niechęć do mówienia, zaburzenia słuchu fonematycznego, analizy i syntezy słuchowej. Występowanie tych zaburzeń ma istotny wpływ na przebieg procesu nauczania w okresie wczesnoszkolnym.

Inspiracją do opracowania i wdrożenia własnego programu „Logopedyczne zabawy na cztery pory roku” była troska o prawidłowy rozwój społeczny, intelektualny, emocjonalny oraz fizyczny przedszkolaków, wynikająca z wysokiej skali zjawiska zaburzeń mowy wśród dzieci pięcioletnich z Miejskiego Przedszkola w Białej Piskiej. Proponowane zajęcia, zabawy i ćwiczenia zawarte w programie nie zastąpiły dzieciom tradycyjnej terapii logopedycznej prowadzonej podczas zajęć grupowych, były jedynie jej uzupełnieniem i uatrakcyjnieniem.

¹ Edyta Joanna Lichota, *Terapia wad wymowy*, Wydawnictwo „Impuls”, Kraków 2005, s. 5.

² Marta Deptuła, *Zaburzenia mowy i ich wpływ na rozwój dziecka*, <http://www publikacje.edu.pl/publikacje.php?nr=3772>, data dostępu: 25.11.2022.

³ E. J. Lichota, dz. cyt. s. 5.

⁴ Genowefa Demel, *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola*, WSiP, Warszawa 1978, s. 48.

⁵ Ewa Małgorzata Skorek, *Oblicza wad wymowy*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2001, s. 9-10.

⁶ G. Demel, dz. cyt., s. 49.

W naszym przedszkolu dzieci mają dostęp do indywidualnej oraz grupowej terapii logopedycznej. Podczas zajęć profilaktycznych i terapeutycznych pracuje się nad każdą sferą związaną z rozwojem mowy: usprawnianie słuchu fonematycznego, rozwijanie poczucia rytmu, kształcenie percepcji słuchowej i wzrokowej, pamięci, motoryki dużej i małej, praca nad rozwojem słownictwa biernego i czynnego, wdrażanie dzieci do wypowiedzi poprawnych pod względem logicznym, gramatycznym, leksykalnym. W większości przypadków dzieciom z opóźnionym rozwojem artykulacji i prostymi wadami wymowy mogą pomóc odpowiednio dobrane ćwiczenia, realizowane w formie zabawowej, wzmacnione wzorem mowy logopedy i nauczyciela oraz systematyczną pracą zaangażowanego rodzica.

Działania logopedyczne zawarte w programie koncentrowały się na usprawnianiu motoryki artykulacyjnej, poszerzonej o ćwiczenia oddechowe, fonacyjne, słuchowe oraz logorytmiczne, które kształcąc ruchy całego ciała, wpływają pośrednio na ruchy narządów mowy.

Realizacja programu zakładała uatrakcyjnienie terapii logopedycznej o takie formy oddziaływań logopedycznych, które dostosowane były do indywidualnych potrzeb, możliwości i zainteresowań najmłodszych dzieci, w tym dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Program uwzględniał wykorzystywanie narzędzi TIK, które dają możliwość wzbogacenia i uatrakcyjnienia warsztatu pracy oraz zastosowania ciekawych rozwiązań w pracy logopedy.

Podczas realizacji działań zawartych w programie ściśle współpracowałam z rodzicami, jak również z wychowawcami oraz specjalistami pracującymi z dziećmi w ramach udzielanej pomocy psychologicznej w przedszkolu, co wpłynęło na podniesienie kompetencji językowych dzieci.

Zabawy i ćwiczenia proponowane w programie wspierały terapię logopedyczną poprzez przygotowanie aparatu artykulacyjnego do poprawnej realizacji głosek, ćwiczyły właściwy tor oddechowy, doskonaliły funkcje słuchowe takie jak: wrażliwość słuchowa, synteza i analiza oraz pamięć słuchowa. Natomiast piosenki, rymowanki i krótkie wierszyki były inspiracją do zabaw dykcyjnych i logorytmicznych ćwiczących koordynację słuchowo-ruchową.

Program realizowany był od września 2020 roku do czerwca 2021 roku. Zajęcia odbywały się raz w miesiącu w sześciu grupach przedszkolnych: Słoneczka, Pszczółki, Rumianki, Tygryski, Misie, Biedronki.

Działania zrealizowane w ramach programu przedstawione są według porządku: miesiąc realizacji, tytuł zajęć, przebieg zabawy, osiągnięte efekty u poszczególnych grup odbiorców i ilustracja fotograficzna.

WRZESIEŃ/PAŹDZIERNIK

– Przeprowadzenie badań przesiewowych wśród dzieci 5- i 6-letnich uczęszczających do przedszkola.

Na przełomie września i października przeprowadziłam przesiewowe badanie logopedyczne na podstawie obrazkowego testu logopedycznego autorstwa Genowefy Demel, badającego podstawowe kompetencje językowe dziecka i poziom jego artykulacji. Celem badań przesiewowych było określenie poziomu rozwoju mowy wśród dzieci 5- i 6-letnich z Miejskiego Przedszkola w Białej Piskiej.

Po przeprowadzeniu przesiewowych badań każdy rodzic otrzymał pisemną informację o wynikach mowy dziecka wraz ze wskazówkami do pracy w domu. Dodatkowo część rodziców otrzymało przykładowe ćwiczenia usprawniające pracę narządów artykulacyjnych do wykonywania samodzielnie z dzieckiem w domu, niektórzy otrzymali również do podpisu oświadczenie o wyrażeniu zgody na udział dziecka w grupowej terapii logopedycznej.

Efekty. Rodzic:

- zna przyczyny określonych zaburzeń mowy i wad wymowy,
- świadomie kieruje rozwojem mowy swojego dziecka pracując z nim w domu, akceptuje swoje dziecko,
- przeciwdziała utrwalaniu się nieprawidłowych nawyków, utrudniających prawidłowy rozwój mowy,
- współpracuje z logopedą i nauczycielami,
- współpracuje ze specjalistami, gdy zachodzi konieczność.

PAŹDZIERNIK

„Co pomaga nam poprawnie mówić?”

- usprawnianie aparatu oddechowo-fonacyjno-artykulacyjnego.

Dzieci uczestniczyły w rozmowie na temat warunków poprawnego mówienia, określały warunki sprzyjające poprawnemu mówieniu. Ćwiczyły narządy mowy na podstawie historyjki logopedycznej pt. „Sowa sprząta swoje mieszkanie”, uczestniczyły w zabawie słuchowo-ruchowej, wsłuchiwały się i odgadywały „gazetowe” odgłosy oraz wykonywały ćwiczenia oddechowe z wykorzystaniem gazet.

Efekty. Dziecko:

- zachowuje właściwą postawę przy fonacji (ustawienie głowy, kręgosłupa, nóg),
- prawidłowo emituje głos – bez forsowania fałdów głosowych, właściwie gospodaruje oddechem, oddycha torem brzusznym, różnicuje fazy oddychania wdech, wydech,
- potrafi na sygnał zatrzymywać i puszczać oddech,
- potrafi wdychać i wydychać powietrze w zmiennym tempie wydłuża fazę wydechową, ekonomicznie zużywa powietrze w czasie fonacji,
- wykonuje ćwiczenia języka, warg, podniebienia i żuchwy,
- świadomie kieruje ruchami narządów artykulacyjnych,
- ma świadomość ruchów wykonywanych w jamie ustnej,
- opanowuje koordynację ruchową aparatu artykulacyjnego.

LISTOPAD

„Deszczowe zabawy z rytmem”

- rozwijanie percepcji słuchowej i pamięci muzycznej.

Podczas zajęć dzieci witały się, wyklaskując sylabowy rytm imion, wypowiadały się na temat jesiennej pogody, malowały kropelki deszczu czubkiem języka na podniebieniu górnym, wysłuchały wiersza Doroty Gellner „Wiatr”. Na jego podstawie poszukiwały różnych określeń wyrażenia pada deszcz, uczestniczyły w zabawach słuchowo-ruchowych oraz wystukiwały własny deszczowy rytm.

Efekty. Dziecko:

- prawidłowo wystukuje rytmy,
- mówi rytmicznie wyrazy i zdania,
- rytmizuje wypowiedź,
- śpiewa piosenki i recytuje wierszyki,

GRUDZIEŃ

„Sanie Mikołaja”

- ćwiczenie orientacji w przestrzeni z punktu widzenia własnej osoby.

Przedszkolaki rozmawiały na temat Mikołaja, opisywały jego wygląd, wypowiadały się na temat prezentów. Następnie wykonywały ćwiczenia oddechowe, ćwiczenia usprawniające wargi oraz język na podstawie historyjki logopedycznej pt. „Podróż Mikołaja”. Uczestniczyły w zabawie ruchowej przy akompaniamencie, naśladowały szum drzew. Recytowały rymowaną z jednoczesną ilustracją gestami, bawiły się w zaprzęgi reniferów, poruszając się zgodnie z poleceniem. Na zakończenie zagrały w grę logopedyczną „Ja mam, kto ma?”.

Efekty. Dziecko:

- potrafi stanąć w kole, w rzędzie, w szeregu,
- rozumie i potrafi wykonać polecenie: do góry, w dół, w bok, w prawo, w lewo, do przodu, do tyłu,
- reaguje odpowiednim ruchem na wcześniej ustalony sygnał słowny, dźwiękowy i wizualny.

STYCZEŃ

„Buch w śnieżny puch”

- utrwalanie znajomości schematu własnego ciała.

Dzieci wypowiadały się na temat aktualnej pory roku, określały po czym poznajemy zimę, a tym samym wzbogacały słownictwo. Wykonywały ćwiczenia oddechowe, mające na celu wydłużanie fazy wydechowej, naśladowując dmuchanie i chuchanie na ręce. Usprawniały aparat artykulacyjny podczas zabawy w skoczków narciarskich. Wykonywały ćwiczenia warg, języka i żuchwy oraz podniebienia. Uczestniczyły w zabawie ruchowej zatytułowanej „Zaprawa narciarska” z elementami gimnastyki mózgu. Uczestniczyły w bitwie na papierowe śnieżki. Na zakończenie bawiły się w zaprzęgi przy akompaniamencie muzycznym oraz toczyły „kule śnieżne”.

Efekty. Dziecko:

- wie, gdzie ma brzuch, plecy i potrafi położyć się na nich,
- wie, gdzie ma palce u nóg, pięty i potrafi na nich chodzić,
- różnicuje lewą i prawą stronę ciała, wykonuje proste i złożone polecenia dotyczące wskazywania jego części,
- potrafi wskazywać części ciała zgodnie z tekstem piosenki, wierszyka, wylizanki, rymowanki.

LUTY

„Karnawał”

– rozwijanie inwencji twórczej.

Dzieci sylabami wypowiadały nazwy postaci, za jaką chciałyby się przebrać na bal przebierańców. Następnie uczestniczyły w zabawie słuchowo-ruchowej pt. „Taniec kotylionów”. Zadaniem dzieci było odszukanie wśród kolegów i koleżanek takiego samego kotyliona i zatańczenie tańca w parze. Usprawniały narządy mowy podczas zabawy „Poczęstunek”. Powtarzały wystukiwany rytm przez nauczyciela, ilustrowały go ruchem. Uczestniczyły w zabawie relaksacyjnej z zastosowaniem technik relaksacji Jacobsona. Miały również za zadanie nadmuchać samodzielnie balon oraz dmuchać na niego z zachowaniem prawidłowego toru oddechowego.

Efekty. Dziecko:

- porusza się przy muzyce,
- odtwarza i tworzy muzykę (melodia, prosta piosenka, wierszyki, rymowanki, wyliczanki)
- wykonuje akompaniament naturalny,
- gra na instrumentach perkusyjnych,
- wie, jak należy oddychać.

MARZEC

„Zabawy ze zwierzętami”

– usprawnianie techniki mówienia.

Przedszkolaki usprawniały narządy mowy, naśladowały dźwięki wydawane przez poszczególne zwierzęta, aktywnie uzupełniały treść wiersza Ewy Stadtmuller „Ko, ko, ko, kwa, kwa, kwa, kto mój język zna?”. Uczestniczyły w zabawie ortofonicznej „Czyje to głosy?”, odgadując zwierzęta po dźwiękach. Utrwalały prawidłowy tor oddechowy podczas zabawy oddechowej z piórkami.

Najwięcej trudności sprawiły dzieciom zagadki bez fonii, czyli zabawa w „Jakie zwierzątko naśladowuję?”. Zadaniem dzieci było odgadnąć zwierzę jedynie po ułożeniu warg, zębów i języka, bez użycia głosu.

Efekty. Dziecko:

- potrafi naśladować dźwięki otaczającego świata – odgłosy zwierząt,
- naśladowuje głosem czynności organizmu ludzkiego (chuchanie, dmuchanie, pukanie, śmiech),
- różnicuje głoski o podobnym brzmieniu,
- potrafi prawidłowo ułożyć narządy artykulacyjne do fonacji poszczególnych głosek,
- prawidłowo wybrzmiewa głoskę w izolacji,
- prawidłowo realizuje głoski w sylabach i logotomach,
- układa sylaby i logotomy z utrwalaną głoską prawidłowo wymawia wyrazy,
- prawidłowo wymawia zestawy dwuwyrzowe i zdania,
- powtarza rymowanki, wierszyki, wyliczanki.

KWIECIEŃ

„Szybko – wolno”

– usprawnianie motoryki dużej i małej.

Dzieci uczestniczyły w zabawie paluszkowej pt. „Mamo, mamo jadą goście”. Zadaniem przedszkolaków było naśladowanie ruchów palców z jednoczesnym wypowiadaniem rymowanki wolno, szybko, cicho, głośno. Następnie wykonywały szybkie ruchy poszczególnych części ciała oraz ćwiczenia oddechowe podczas zabawy pt. „Misie”. Bawiły się również woreczkami: biegały rytmicznie pomiędzy nimi, układały woreczki według instrukcji słownych. Chętnie uczestniczyły w zabawie pt. „Ciasto”, która polega na wykonywaniu masażu na plecach rówieśnika.

Efekty. Dziecko:

- różnicuje pojęcia: wolno i szybko,
- reaguje na wcześniej ustalony sygnał rozpoznaje i odtwarza metrum: krokami, taktowaniem, ruchami całego ciała, na instrumentach, gestami,
- wykonuje krótsze i dłuższe tematy rytmiczne,
- wykonuje proste ćwiczenia fizyczne: marsz, bieg, podskok, przysiad, skok na dwóch nogach, czworakowanie, wspięcie na palce, skoki na jednej nodze,
- ma wycucie ciężaru własnego ciała,
- rozwija płynność ruchów i koordynację ruchową.

MAJ

„Wiosenna łąka”

– różnicowanie głosek, rozwijanie słuchu fonemowego oraz koordynacji słuchowo-ruchowej.

Dzieci wybrały się na spacer na łąkę z wykorzystaniem elementów gimnastyki mózgu Paula Dennisona. Poruszały się w rytm muzyki z jednoczesnym wykonywaniem ruchów naprzemiennych rąk i nóg. Miały za zadanie narysować jednocześnie obiema rękami chmurkę, słończko, motyla. Wykonywały ćwiczenia oddechowe z wykorzystaniem pasków bibuły, usprawniały narządy mowy ćwiczeniami warg, języka, żuchwy, podniebienia. Uczestniczyły w zabawie artykulacyjnej, zamieniając się w wesołe żabki.

Efekty. Dziecko:

różnicuje głoski trzech szeregów, głoski dźwięczne i bezdźwięczne, uczestniczy w zabawach rozwijających słuch fonemowy, reaguje ruchem na sygnały i polecenia słowne.

CZERWIEC

„Wycieczka pociągiem”

– utrwalanie prawidłowej artykulacji głosek.

Przedszkolaki wypowiadały się na temat wakacyjnych podróży, wymieniały środki transportu, jakimi można się wybrać na wakacje. Naśladowały dźwięki wydawane przez pociąg, pamiętając o prawidłowym ułożeniu narządów mowy. Uczestniczyły w zabawie słuchowo-ruchowej pt. „Pociąg”, wystukiwały rytm pociągu za pomocą drewnianych klocek. Poszukiwały ukrytych słów w wyrazach. Wskazywały ukryty dzwonek dróżnika przy pomocy zmysłu słuchu. Ćwiczyły analizę i syntezę sylabową oraz głoskową słów. Utrwalały prawidłowy tor oddechowy podczas zabawy oddechowej z wykorzystaniem papierowych żabek.

Efekty. Dziecko:

- naśladowuje dźwięki,
- uczestniczy w zabawach słuchowo-ruchowych,
- rozwiązuje zagadki słowno-obrazkowe,
- wykonuje ćwiczenia oddechowe z zachowaniem prawidłowego toru oddechowego,
- prawidłowo artykułuje głoski.

Podsumowanie:

Przedszkolaki chętnie i aktywnie brały udział w proponowanych zabawach i ćwiczeniach usprawniających motorykę artykulacyjną, poszerzoną o ćwiczenia oddechowe, fonacyjne, słuchowe oraz logorytmiczne.

Materiał ćwiczeniowy opracowany w programie, został starannie dobrany do każdego dziecka, jego możliwości intelektualnych, językowych i emocjonalnych.

Dbałam o atrakcyjność zajęć, stosując różnorodne formy i metody pracy. Wykorzystywałam do zabawy i ćwiczeń pomoce, środki dydaktyczne, które przygotowywałam samodzielnie. Wprowadzenie do zabawy różnorodnych pomocy cieszyło się dużym zainteresowaniem dzieci, które z zaangażowaniem wykonywały ćwiczenia.

Program własny przyniósł zamierzone efekty nie tylko dzieciom, rodzicom, ale również nauczycielom, którzy obserwując prowadzone w grupach zajęcia poszerzyli wiedzę merytoryczną i praktyczną dotyczącą pomocy dziecku z problemami logopedycznymi. Byli wstałym kontakcie zarówno z logopedą, jak i rodzicami dziecka, korzystali z wiedzy i doświadczenia, jak również stymulowali i wspierali rozwój werbalny swoich wychowanków.

Realizacja programu pokazuje, że nauka poprawnej wymowy nie musi być monotonna, może zamienić się w wesołą i ciekawą przygodę.

Bibliografia:

1. Demel G., *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola*, WSiP, Warszawa 1978.
2. Lichota E. J., *Terapia wad wymowy*, Wydawnictwo „Impuls”, Kraków 2009.
3. Skorek E. M., *Oblicza wad wymowy*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2001.
4. Skorek E. M., *Z logopedią na Ty. Podręczny słownik Logopedyczny*, Wydawnictwo „Impuls”, Kraków 2005.
5. Deptuła M., *Zaburzenia mowy i ich wpływ na rozwój dziecka* [online], Dostępny w Internecie: <http://www publikacje.edu.pl/publikacje.php?nr=3772>.
6. Krupa D., Pszczółka J., *Zabawy logopedyczne na cztery pory roku. Scenariusze do zajęć grupowych dla dzieci w wieku przedszkolnym*, OW „Impuls”, Kraków 2009.
7. Sprawka R., Graban J., *Logopedyczne zabawy grupowe dla dzieci od 4 do 7 lat*, Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2009.

Anna Parda jest nauczycielem logopedą w Miejskim Przedszkolu w Białej Piskiej.

Rodzina w islamie

W dobie wielkich migracji, zwłaszcza ludności muzułmańskiej z Azji i Afryki do Europy, w tym także do Polski w czasie wojny rosyjsko-ukraińskiej w 2022 roku, warto przyjrzeć się nowym przybyszom osiedlającym się na naszym terenie pod kątem rozumienia rodziny i małżeństwa, roli kobiety i mężczyzny, planowaniu rodziny i ochronie życia. Kryteria te będą bowiem wyznaczać wzajemne relacje i wpływać na sposób życia i funkcjonowania w społeczeństwie.

Małżeństwo

Małżeństwo, a tym samym życie w rodzinie, jest obowiązkiem religijnym i społecznym, jest aktem wiary wobec Allacha. Wzajemne relacje w małżeństwie i rodzinie muzułmańskiej opierają się na Koranie i Sunnie. Islam nie pochwała celibatu mężczyzn ani kobiet. Małżeństwo w islamie nie ma charakteru sakramentalnego. Podczas aktu zaślubin kobiecie musi towarzyszyć opiekun-świadek, który potwierdza wyrażoną przez nią zgodę na małżeństwo. W przypadku, gdy za mąż jest wydawana nieletnia dziewczyna, wówczas jej ojciec lub dziad zwany „opiekunem, panem przymusu” może ją wydać za mąż bez jej zgody. Koran poleca poślubić kobiety wierne i cnotliwe. Jedną z głównych przeszkód uniemożliwiających małżeństwo jest sprzeciw podporządkowania się jednej ze stron prawu islamskiemu. „Nie żęńcie się z kobietami, które czczą bożków, dopóki nie uwierzą” (*Koran*, sura II, werset 221).

Mahometanin może poślubić chrześcijankę, tymczasem mahometanka nigdy nie może poślubić chrześcijanina (gdyby to zrobiła, grozi jej za to śmierć). Chrześcijanin, chcąc ożenić się z muzułmanką, musi przyjąć islam (władze duchowe islamu żądają urzędowego wystąpienia z Kościoła). Prawo wychowania dzieci po ukończeniu przez nich 7 roku życia w religii muzułmańskiej przysługuje tylko ojcu.

Koran dopuszcza wielożność, lecz jednocześnie zaleca rozsądek w tej sprawie. „Żęńcie się z kobietami, które są dla was przyjemne – z dwoma, trzema lub czterema. Lecz jeśli się obawiacie, że nie będziecie sprawiedliwi, to żęńcie się tylko z jedną” (*Koran*, sura IV, werset 3). Jednak żaden muzułmanin nie może posiadać więcej niż cztery żony, gdyż Prorokowi, którego życie jest normatywnym przykładem dla wyznawców islamu, towarzyszyły właśnie cztery żony.

Prawo islamskie nie uznaje zasady zawierania małżeństw na całe życie. Mężczyzna może oddać żonę według własnego uznania. Tymczasem prawo kobiety do rozwodu jest tutaj niezmiernie utrudnione. Normalne rozwiązanie małżeństwa następuje w wyniku śmierci jednego z małżonków. Z chwilą śmierci męża żona przechodzi pod władzę głowy rodziny męża. W wypadku wystąpienia okoliczności, które w normalnych wypadkach nie pozwalałyby na zawarcie małżeństwa (bałwochwalstwo czy cudzołóstwo), związek zostaje rozerwany. Rozwód w takim

przypadku staje się nawet obowiązkiem. Decydują o nim teologowie oraz urzędnicy sądowi.

Kobieta i mężczyzna

Równość między mężczyzną i kobietą jest w islamie nieznaną, choć oboje są zobowiązani do wzajemnej miłości, gdyż Bóg, stwarzając kobietę i mężczyznę, ustanowił między nimi miłość i miłosierdzie – mówi święta księga islamu (sura XXX, werset 21). Jednak przed każdym z nich stoją odmienne prawa i obowiązki. Mąż jest odpowiedzialny za bezpieczeństwo rodziny, jest zobowiązany do zapewnienia utrzymania swej żonie oraz potomstwu. Pod jego opieką pozostają także inne kobiety w rodzinie, np. ciotki, a nawet kuzynki. Sunna (czyli Koran wraz z komentarzami oraz czynami Proroka) naucza, że mężczyzna ma poświęcać się 2-krotnie więcej od kobiety dla szczęścia rodziny. Jeżeli mąż nie jest w stanie sprostać temu, to odpowiednie władze religijne mogą doprowadzić nawet do podziału majątku. Emancypacja kobiety w rozumieniu cywilizacji zachodniej jest nie do przyjęcia dla muzułmanina.

Żona z kolei jest zobowiązana troszczyć się o dzieci i męża. Według prawa i tradycji muzułmańskiej wychowuje ona dzieci do 7 roku życia, potem to prawo przechodzi na ojca, tym samym uzgodnienia dotyczące religijnego wychowania potomstwa (o ile są takowe) nie mają tutaj żadnych skutków prawnych. By zdobyć takie uprawnienia, chrześcijańska żona musi przejść na islam. Jednym z najważniejszych obowiązków stojących przed żoną jest obowiązek bezwzględnej posłuszeństwa mężowi. Posłuszeństwo to jest wyrazem szacunku żony wobec autorytetu męża i posiada swoją długą tradycję wśród Arabów.

Kobiety poddane są tym samym nakazom religijnym co mężczyźni. Spoczywa na nich przede wszystkim obowiązek modlitwy. Kobiety biorą udział w modlitwach w meczecie, są zobowiązane do dawania przepisowej jałmużny. Mają te same obowiązki pokory, miłosierdzia, posłuszeństwa wobec Boga i jego Proroka.

Święta księga islamu reguluje sposoby zachowania kobiet w domu, podkreśla konieczność zachowania skromności. „powiedz wierzącym kobietom, żeby spuszczały skromne swoje spojrzenia i strzegły swojej czystości i żeby pokazywały jedynie ozdoby, które widoczne są na zewnątrz i aby narzucały zasłony na piersi i pokazywały swoje ozdoby tylko swoim mężom” (sura XXIV, werset 31). Poza tym kobiety powinny się oddawać swoim mężom, te, które tego nie czynią, przeklęte są przez aniołów – naucza Ibn Tajmijja (sunnicki uczonec muzułmański, 1263–1328).

Kobiety islamskie mogą nosić religijne nakrycia głowy, podczas gdy chrześcijanom wszystkich wyznań zabrania się chodzenia publicznie w stroju duchownym, a także noszenia symboli religijnych. Z każdego wyznania chrześcijańskiego tylko jeden przedstawiciel ma prawo nosić symbole przynależności religijnej. Co więcej, w niektórych państwach, gdzie dominuje islam, np. w Turcji, chrześcijanie nie mają prawa wykonywać niektórych zawodów, np. nie mogą być policjantami, żołnierzami oraz obejmo-

wać ważnych stanowisk w rządzie i administracji, nie mogą także posiadać swoich reprezentantów w parlamencie.

Planowanie rodziny i ochrona życia

Kontrola urodzin i polityka natywistyczna prowadzona przez państwo są niedopuszczalne w islamie, gdyż narzucanie liczby potomstwa byłoby niezgodne z naturą ludzką. Planowanie rodziny musi się odbywać w niej samej i zależeć wyłącznie od możliwości finansowych rodziny, od jej potencjału materialnego oraz możliwości wychowania potomstwa. Koran rozciąga okres karmienia dziecka do pełnych dwóch lat. Mimo iż prawnicy i teolodzy islamscy przeciwni są stosowaniu środków antykoncepcyjnych, to jednak nie ma między nimi całkowitej zgodności co do tego. Islam opowiada się jednoznacznie za obroną życia ludzkiego od samych początków.

Ks. Wojciech Guzewicz

Kim jest człowiek?

Raczej nie jest to powszechnie odczuwane, jak wieloznacznym wyrazem (terminem, pojęciem) jest „człowiek” (*adam*, *anthropos*, *homo*): od zygoty, pierwszej komórki powstałej z połączenia plemnika z jajem, przez embriona, płód (także nienarodzony, niespełniony biologicznie), następnie dziecko już używające rozumu (A. Rosmini-Serbati), po istotę dojrzałą somatycznie, psychicznie i osobowościowo. Nie można nie uznać za człowieka istoty ciężko chorej psychicznie, zdeformowanej, pozostającej w letargu, bez świadomości, w stanie śmierci klinicznej. Także zwłoki poszarpane, w szczątkach, spopielone, zmumifikowane przed wiekami, jakieś odrobiny materii mieszczą się w kategorii człowieka.

Fenomen człowieka bywa ujmowany w rozmaitych, niekiedy niestycznych ze sobą kategoriach. Mówi się o człowieku historycznym, znanym ze śladów wykopaliskowych, człowieku biologicznym, społecznym oraz politycznym. Człowiek to istota materialno-ekonomiczna, religijna, producent, twórca, idea, pojęcie, obraz itp.

Pojęcie „człowieka” bywa stosowane wobec jakichś dawnych istot praludzkich, małpoludów, prymitywnego *homo sapiens*, a także niedościgniętego Jezusa z Nazaretu. Trudno wyobrazić sobie człowieka po milionach czy miliardach lat, przeobrażonego w swym rozwoju w jakiegoś nadczłowieka czy superczłowieka. To istota zmartwychwstała, uwielbiona, wyzwolona, zbawiona, przebóstwiona, niebieska.

Człowieka osoba ludzka?

W ujęciu Kościoła człowiek od chwili poczęcia staje się „osobą”. Chociaż każdy człowiek jest osobą, a każda osoba ludzka człowiekiem, to jednak zakresy znaczeniowe obu wyrazów nie są identyczne. Wyrazu „człowiek” używa się dla oznaczenia bytu fizycznego, istoty rozumnej, złożonej z ciała i duszy. Termin „osoba” otwiera perspektywy metafizyczne, odnosi się do takich atrybutów człowieka, jak

Zupełnie inaczej muzułmanie traktują niewiernych i ich życie. „Niech wierzący nie biorą sobie za przyjaciół niewiernych spomiędzy wiernych, a kto tak uczyni, nie ma nic wspólnego z Allahem” (sura III, werset 28), „Zaprawdę niewierni są dla was wrogiem jawnym” (sura 4:101), „I nie traćcie ducha w ściganiu tych ludzi” (sura IV, werset 104), „Zwalczajcie ich, aż nie będzie już buntu i religia w całości będzie należeć do Allaha” (sura VIII, werset 39), „Nie słuchaj więc niewiernych i zwalczaj ich z wielkim zapałem” (sura XXV, werset 52), „Zaprawdę gorsi od zwierząt u Allaha są ci, którzy odrzucili wiarę i nie wierzą” (sura VIII, werset 55). W świecie zatem, gdzie dominują muzułmanie, politeiści w konfrontacji z islamem mają do wyboru: albo przyjąć islam albo zginąć.

„świat jego jaźni, samoistność w sobie, z siebie i dla siebie, pełną podmiotowość, zupełność bytową, wyjątkową inność od świata materialnego oraz wobec stworzenia”. Osoba zmierza ku spełnieniu się w Bogu i wieczności poprzez swą twórczość, innowacyjność, doskonalenie duchowe, otwarcie na świat wartości oraz wyższe sposoby istnienia, na nieskończoność.

Filozofia o człowieku

Nowożytna filozofia definiuje człowieka przeważnie wąsko, aspektowo, fragmentarycznie i redukcjonistycznie. Oto niektóre z nich: człowiek to małpa ucłowieczona przez pracę (F. Engels), zwierzę tworzące narzędzia (B. Franklin), zwierzę mające chód wyprostowany (F. Herder), zwierzę zduszające z bólem popędy (Z. Freud), zwierzę okłamujące samo siebie (P. Ernst), odbicie strukturalne nieświadomości społecznej (C. Lévi-Strauss), egzystencja, która pragnie stać się Bogiem (J. P. Sartre), istota najwyższej seksualności i zbroceń (A. Moravia). Hermeneja teologiczna takich redukcji antropologicznych konsekwentnie unika.

Teologia o człowieku

W przeciwieństwie do wyżej wspomnianych poglądów, w których człowiek jest bez reszty wchłonięty przez państwo, beznadziejnie wpasowany w układ niewolniczych systemów, wystawiony na łup ślepego przeznaczenia; wyłoniwszy się z nicości i zaparłszy się w nią ponownie, w chrześcijaństwie jest to osoba ludzka, która jest czymś jedynym, wyjątkowym, niepowtarzalnym. Chrystianizm dał nie tylko nowe znaczenie człowieka, nową wizję jego życia, ale również wydobyl wszystkie tego składowe elementy, właściwości, relacje; wyjaśnił ontologiczną bazę jego osoby, jej aktywność oraz otwarcie na innych; wyznaczył realne cele, które musi osiągnąć, aby zrealizować samego siebie.

Prawda ta ma jednak wielu przeciwników. Z jednej strony są przeciwni jej członkowie ruchu Greenpeace, myśliciele tacy jak Carl Amery, Denis L. Meadows czy James Goldsmith, według których „odbóstwienie” świata, pełne poddanie go człowiekowi i bezwzględny nakaz jego

zaludnienia prowadzą go nie do szczęścia, harmonii z Bogiem, lecz do rabunkowej eksploatacji, zniszczeń ekologicznych, samodestrukcji ludzkości itp. Z drugiej strony potężna fala antykreacjonistyczna (np. masoneria, postmodernizm), która atakuje całą teologię stworzenia, Boży charakter aktu stwórczego i dochodzi do szału niszczenia wszystkiego. Często jest to świadome i celowe występowanie przeciwko rodzajowi ludzkiemu oraz Bogu jako stwórcy. „Człowiek jest przedmiotowo *kimś* – i to go wyodrębnia wśród reszty bytów widzialnego świata, które przedmiotowo są zawsze tylko *czymś*. To proste elementarne rozróżnienie kryje w sobie głęboką przepaść, która dzieli świat osób od świata rzeczy”.

Kiedy powstaje człowiek?

Poglądy areligijne i niektóre badania naukowe (także socjologów) traktują naturę ludzką jako wyłącznie cielesną. Według ich opinii człowiek pojawia się w momencie, kiedy następuje jego pełna indywidualizacja cielesna, a kończy się, gdy ona definitywnie i nieodwracalnie zanika. Warto zauważyć, iż Kościół nie neguje takiego stanowiska. Dodaje jednakże – w oparciu o objawienie – że moment cielesnej indywidualizacji ludzkiej natury poszczególnego człowieka jest również momentem indywidualizacji duchowej przez stworzenie duszy i jej istotowe zjednoczenie z ciałem w jedną ludzką osobową istotę.

Człowiek według katolicyzmu jest istotą cielesno-duchową i przez to niekwestionowanym podmiotem wartości i praw ludzkiej osoby, także w tych okresach, kiedy fizycznie nie jest w stanie ich zademonstrować ani też egzekwować. Śmierć dla wierzącego katolika nie jest tylko rozpadem jego zindywidualizowanej struktury cielesnej, ale także czasowym rozpadem połączeń jego duszy z ciałem aż do momentu powszechnego zmartwychwstania. Śmierć w świetle wiary jest końcem człowieka jako zjawiska cielesnego i podmiotu społecznego, nie jest jednak jego całkowitym końcem. Istnieje wieczyście w swej indywidualnej duszy.

Skoro człowieka jako człowieka określa jego ludzka natura, to tylko ona ma prawo wyznaczać granice jego początku i jego końca oraz definitywnie przesądzać o tym, kiedy on nim jest i kiedy nim przestaje być.

Współczesne badania naukowe stwierdzają jednoznacznie, że momentem pojawienia się pełnowartościowego i pełnowymiarowego człowieka jest moment jego poczęcia. Poczęcie jest jedynym cząłkotwórczym aktem decydującym o zaistnieniu konkretnego człowieka. Macierzysta komórka jest już w pełni zindywidualizowaną naturą konkretnego człowieka, różnego od organizmu matki. Jest to pełny już człowiek, chociaż mikroskopijnych wymiarów i w postaci genetycznego kodu. Stąd też rozpoczynający się w momencie poczęcia proces rozwoju człowieka nie jest procesem rozwoju jakościowego, mającego doprowadzić dopiero do zaistnienia człowieka, ale tylko rozwojem człowieka już istniejącego. Istotnym jest przy tym to, iż nie tylko Kościół, ale także współczesna nauka (genetyka, medycyna prenatalna) nie dostrzega żadnego zasadniczego wydarzenia ani momentu poza poczęciem, który by do pewnego czasu rozwijającą się nieokreśloną bliżej masę komórkową przekształcał wewnątrz w ludzką naturę konkretnego człowieka.

Kościół w tym względzie zawsze podzielał opinie nauki. Wokresie, gdy ona podzielała opinię Arystotelesa, że humanizacja, czyli uczłowiczenie ludzkiego płodu, miałyby następować w przypadku mężczyzny czterdziestego, a w przypadku niewiast osiemdziesiątego dnia od poczęcia, tę opinię przyjmował również Kościół. Arystoteles swą tezę opierał na filozoficznej hipotezie o potrójnej duszy w człowieku – roślinnej, zwierzęcej i umysłowej, które miały się w nim sukcesywnie pojawiać i uzdalniać do wykonywania czynności roślinnych, zwierzęcych i umysłowych. Te opinie skorygowała nauka współczesna.

To, że człowiek jest człowiekiem w pełni określonym i zindywidualizowanym we wszystkich swych szczegółach już w momencie swego poczęcia, nie jest tylko prawdą religijną, ale prawdą ludzkiej natury stwierdzoną przez naukę. Okres życia człowieka w łonie matki nie jest procesem uczłowiczenia bliżej nieokreślonej masy komórkowej, lecz procesem cielesnego rozwoju konkretnego człowieka, którego przebieg zasadniczo warunkuje całe późniejsze jego życie.

Obraz na pixabay Waldo Miguez